

TMMOB

MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI

MADENCİLİK SEKTÖRÜ VE POLİTİKALARI RAPORU

" DOĞAL KAYNAKLARIN GERÇEK SAHİBİ HALKTIR "

MART – 2011

MADENCİLİĞİN ÖNEMİ

MADENCİLİĞİ DİĞER SEKTÖRLERDEN AYIRAN ÖZELLİKLER,

ULUSAL MADENCİLİK POLİTİKASININ GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK TEMEL İLKELERİMİZ

UYGULANAN POLİTİKALAR VE SONUÇLARI

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE KAMU KURUMLARI (ÖZELLEŞTİRME, TAŞERONLAŞTIRMA ve RODÖVANS UYGULAMALARI)

- MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (MTA)
- TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU (TTK)
- TÜRKİYE KÖMÜR İŞLETMELERİ KURUMU (TKİ)
- ETİBANK, ETİ MADEN İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
- MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE YER ALAN ÜÇ ÖNEMLİ KURULUŞUN DURUMU (2002-2009)
- TÜRKİYE DEMİR-ÇELİK İŞLETMELERİ
- KARADENİZ BAKIR İŞLETMELERİ (KBİ)

2002-2010 YILLARI ARASINDA ÖZELLEŞTİRİLEN MADENCİLİK KURULUŞLARI

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE İŞGÜVENLİĞİ

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE EĞİTİM

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE İSTİHDAM ve MADEN MÜHENDİSLERİ

MADENCİLİK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİMİZ

ÖNERİLER

SONSÖZ

MADENCİLİĞİN ÖNEMİ

Madencilik, tarih boyunca uygarlıkları şekillendiren temel sektörlerden biri olmuştur. Özellikle, sanayi devriminden bu yana insanlığın gelişim sürecinin son iki yüz yılındaki baş döndürücü ilerlemede kömür ve demirin önemini yadsımak mümkün değildir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda da, madencilik faaliyetleri olmaksızın insan yaşamının sürdürülebilmesi olası değildir. Bugün, kullandığımız arabalardan, içinde yaşadığımız evlere, bilgisayarlardan telefonlara kadar yaşamımız için vazgeçilmez olan hemen her şey, madencilik etkinlikleri sonucu elde edilen ürünler sayesinde varlık kazanabilmektedir. Madenler, milyonlarca yılda oluşan tüketildiğinde yenilenemeyen kaynaklardır. Bu nedenle mutlaka etkin bir planlamayla ülkenin ihtiyaçları göz önüne alınarak çevreye duyarlı bir şekilde ve kamu yararı öncelikli olarak üretilmelidir. Madenlerin aranmasında, bulunmasında ve işletilmesinde mühendislik bilim ve teknolojisini, uluslararası kabul görmüş normları kullanmak önemlidir. Ama daha da önemlisi bu kaynaklarımızın sömürülmesine ve talan edilmesine karşı durmaktır. Genel olarak bakıldığında, ülkemiz madencilik sektörünün istenilen düzeyde gelişmemiş olmasının nedeni, yalnızca yürürlükte olan maden mevzuatı değildir. Diğer pek çok alanda olduğu gibi, madencilik alanında da yol alamayışımızın belirgin nedenleri arasında; stratejik öngörüyle insan kaynakları planlamasını da göz önüne alan ulusal kalkınma modellerinin bir türlü geliştirilememesi, uluslararası finans kuruluşlarının güdümünde ekonomik ve sosyal politikaların uygulanması, özellikle son otuz yılda planlama düşüncesinin tamamen bir kenara bırakılması, ekonominin sanayileşme ve yatırım artışlarına dayalı dengeli bir yapıya kavuşturulamaması, sanayileşmenin olmazsa olmaz koşulu olan teknoloji üretimini sağlamak amacıyla geliştirilmesi ve uygulanması gereken ulusal bilim ve teknoloji politikalarımızın olmayışı, yönetsel yapılardaki verimsizlik, yolsuzluk ve yozlaşma bulunmaktadır.

Gelişmiş ülkelerde, Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) 'da madenciliğin payı; ABD'de % 5, Almanya'da % 4.0, Kanada'da % 3.7, Avustralya'da % 6.5, Rusya'da % 22, Şili'de % 8.5, G.Afrika'da % 6.5, Brezilya'da % 3 ve Türkiye'de ise % 1.2 düzeyindedir. Çeşitli madenlerin bugün bilinen rezervlerinin, bugünkü tüketim hızıyla tükenme ömürleri; kömür, 400 yıl; alüminyum, 1027 yıl; antimon, 30 yıl; krom, 143 yıl; bakır, 75 yıl; altın, 45 yıl; indiyum, 13 yıl; kurşun, 42 yıl; nikel, 90 yıl; fosfor, 345 yıl; platin, 360 yıl; gümüş, 29 yıl; tantalum, 116 yıl; kalay, 40 yıl; uranyum, 59 yıl; çinko, 46 yıl olarak hesaplanmaktadır.

Ülkemiz, doğal kaynaklar açısından önemli bir potansiyel taşımaktadır. Ancak ülke ekonomisinde madencilğin önemli bir yeri olduğu söylenemez. Türkiye, üretilen madensel kaynak çeşitliliği açısından, 152 ülke arasında, 29 maden türünde yapılan üretim baz alındığında, 10. sırada yer almaktadır; ancak üretici ülkelerin dünya pazarı içi payları sıralamasında % 0.16 oranı ile 52. sıradadır. 50 dolayında madensel kaynak üretimi yapılmakta ve bu üretimin yarattığı katma değer niceliği 2-2.5 milyar dolara ulaşmaktadır. Bunun GSMH içindeki payı ise % 1.5 dolayındadır. Madencilik ve madene dayalı sanayi birlikte düşünüldüğünde oluşan katma değer GSMH içindeki payı % 12'yi bulmaktadır. Bu da 22 milyar dolarlık bir değer yaratıldığı anlamına gelmektedir. Dünya maden potansiyeli içinde, ülkemizin payına bakıldığında, bor, toryum, linyit, mermer, manyezit, nadir toprak elementleri, zeolit, trona, barit, feldspat ve sodyum sülfat gibi madenlerde önemli miktarda rezerve sahip olduğumuz ve rekabet gücümüzün yüksek olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla, bu kaynakların işlenmesi, bunlardan, önce yarı mamul, daha sonra mamul ürünlerin üretilmesi ve bu ürünlerin ilgili sanayi dallarında kullanımının desteklenmesi gibi, uluslararası piyasalarda rekabet gücümüzü artıracak yapılanmaların uygulanması gerekmektedir. Ayrıca bu ürünlerin yeni kullanım alanlarının belirlenmesine yönelik bilimsel ve teknolojik araştırmaların yapılmasına ve teşvik edilmesine de ihtiyaç vardır. Günümüzde dünya sanayi enerji hammaddeleri dışında kalan 350-400 milyar dolarlık maden ve mineral işlenerek 3,8 trilyon dolarlık ara malı haline getirilmektedir. Bu ara malları sanayi sektörüne uç ürünler haline getirilerek 33 trilyon dolarlık dünyanın GSMH'lerinin temelini oluşturmaktadır. Ülkelerin kalkınma ve ekonomik gelişiminde önemli yeri olan madencilik ve entegre üretim sanayi, en büyük katma değeri de yaratmaktadır.

Ülkemizde uygulanan yanlış ekonomik politikalar; yatırımı değil, rantı teşvik etmiştir. Dünyadaki gelişmelere paralel olarak yıllardır sürdürülen bu ekonomik politikalara karşın rant ekonomisini değil, yatırım yapılarak üreten bir ekonomik yapının savunulması gereklidir. Madenlerini efektif biçimde üreten, nihai ürüne dönüştüren bir madencilik sektörü için mücadele edilmeli, görüş ve öneriler oluşturulmalıdır. Madencilikteki en önemli politikamız, ülkemizi hammadde üretip satan bir ülke olmaktan çıkarıp dünya pazarlarında katma değeri yüksek son ürünlerde söz sahibi bir ülke konumuna getirmek olmalıdır.

Küreselleşme, içinde yaşadığımız döneme damgasını vuran kapitalizmin çokuluslu şirketler aracılığıyla dünya boyutunda kurduğu ekonomik egemenliğin son aşamasıdır. Gelişmiş ülkeler; mal, hizmet ve sermayeyi diğer ülkeler arasında olağanüstü bir hızla dolaştırarak, gelişmekte olan ülkelerin ekonomisini, sanayisini ve çalışanlarını büyük çapta etkilemekte, politik ve toplumsal dengeleri bozarak, gelir dağılımını kötüleştirmektedir. Spekülatif sermayenin; büyük boyutlara ulaşarak üretime yönelik verimli sermaye yatırımlarını engellediği, işsizliği artırdığı, neden olduğu ekonomik krizlerin yıkıcı etkileri ile yoksulluğu artırdığı da bir gerçektir. Küreselleşme aynı zamanda tekellerin aşırı kara dayanan birikimi için savaş, gerginlik, kaynak ve değerlerin yağmalanması demektir. Dünyada askeri masraflar için yılda 1 trilyon dolardan fazla para harcanmaktadır. Bunun 300 milyar dolarıyla az gelişmiş ülkelerin temel sağlık, eğitim, konut sorunları çözülebilmektedir. Dünyada yaşayan insanların yarısı günde 2 dolardan az parayla geçmektedir. Her gün 30 bine yakın insan açlıktan ölmektedir. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslararası güçler aracılığıyla egemen kılınmaya çalışılan politikalar; yoksulluğa, eşitsizliklere, savaşlara, soykırımlara ve küresel felaketlere yol açmaktadır. Bu süreçte zengin ülkeler daha zenginleşmekte, yoksul ülkeler daha da yoksullaşmaktadır. Eşitsizlik ve yoksulluk, ülkelerin ekonomik ve siyasal bağımlılıklarına yol açmaktadır.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın (UNDP) İnsani Gelişme Endeksi'ne (İGE) göre, Türkiye'nin eğitim ve sağlık hizmet alanlarında ciddi eksikleri bulunmaktadır. Türkiye'de, 2009 senesinde birçok alanda ilerleme kaydedilmesine rağmen, refah sıralamasında İGE'ye göre 182 ülke arasında 79'uncu sırada yer almaktadır. Yoksulluğun günde 1.25 dolar ile ölçülmesine çok yönlü bir alternatif sunan İnsani Yoksulluk Endeksi'nde ise (HPI) Türkiye, 135 ülkeden 40'inci olarak sıralansa da, kadınların ekonomik ve siyasi hayata aktif katılımını ölçen Cinsiyet Güçlendirme Ölçütü'ne (GEM) göre, 109 ülke arasında 101. sırada, yani sondan sekizinci sıradadır. 2009 yılı İnsani Gelişme Raporu İGE'ye göre, ülkelerin gelişmişlik düzeyleri arasındaki uçurum hâlâ kabul edilemez durumdadır.

Türkiye Cumhuriyeti, aldığı borçlar yüzünden dışa bağımlı hale gelmiştir. Ülkemizin emperyalizme bağımlılaştırılmasının en büyük aracı kuşkusuz "çözüm" olsun diye alınan borçlardır. Ama borçlar kelimenin tam anlamıyla bir bataklıktır. Alınan her borç bırakın "çözüm" olmayı daha fazla borç almayı, daha fazla bağımlı hale gelmeyi, çabaladıkça da bu

bataklığın içine daha fazla batmayı getirmiştir. Artık doğan her çocuğumuz sırtına yüklenen binlerce dolarlık borçlarla dünyaya gözünü açmaktadır.Yani fatura halkımıza çıkarılmaktadır. Borçlarla ulusal onurumuz ayaklar altına alınmakta, topraklarımızın, maden kaynaklarımızın ve halkımızın emeğinin sömürülmesi perçinleştirilmektedir.

Kendi kaynaklarını yok sayan, kaynaklarını kullanmayan bir ülkenin kalkınması mümkün değildir. Madenler, kalkınmanın temel unsurlarından en önemlisidir. Ülkelerin kalkınmaları ve yaşam seviyelerinin belirleyicisi olarak kabul edilen sanayi, enerji ve tarım sektörlerinin temellerini de madencilik oluşturmaktadır. Son yıllarda uygulanan yanlış ekonomik politikalardan en fazla zarar gören sektörlerin başında madencilik sektörü gelmektedir. Sanayi sektörleri yerine hizmetler sektörünün genişlemesi, sanayi sektörlerine hammadde sağlayan madencilik sektörünü de zor durumda bırakmıştır. Madencilik sektörünün ülke kalkınmasındaki kritik önemi, sadece fazla miktarlarda üretilip yurt dışına satılarak döviz elde edilmesinde değil, yerli sanayiye düşük maliyette ve kaliteli girdi sağlamasındadır. Bu anlamda, madencilik ve sanayi sektörleri karşılıklı olarak birbirlerini besleyen sektörlerdir. Entegrasyonları sağlandığı ölçüde büyürler. Dolayısıyla, ülke sanayisinin gelişmemesi madencilik sektörünü de olumsuz etkilemekte, bu sektöre yapılabilecek yatırımlar, hızla hizmetler sektörüne kaçmakta ve madencilik sektörünün ülke ekonomisine katkısı giderek düşmektedir. Sektörün işlevi, ülkeye döviz girdisi sağlamak üzere yurt dışına hammadde ihracı yapma düzeyine indirgenmiştir. 2010 yılında tüm maden ihracatımız 3.4 milyar dolar olmuştur. Sadece ithal kömüre ve demire 3 milyar dolara yakın döviz ödenmesi bu yanlışlığı açıkça ortaya koymaktadır. Ülkemizin geleceği, IMF ve Dünya Bankası politikalarının uygulamalarında değildir. Bunun böyle olmadığı defalarca görülmüştür. Öz kaynaklarımıza dayalı kalkınma modelleri uygulayarak sanayileşmiş refah toplumu yaratmak öncelikli politikamız olmalıdır.

Madencilik sektörü, doğası gereği özellik arz eden ve bu nedenle bilgi, deneyim, uzmanlık ve sürekli denetim gerektiren dünyanın en zor ve riskli iş koludur. Maden kazaları incelendiğinde olayın; teknik, sosyal, ekonomik, eğitim, planlama ve denetim sorunları gibi pek çok nedeni olduğu görülmektedir. Sektörde iş kazaları son yıllarda belirgin olarak artmaktadır. Odamız kayıtlarına göre, 2008 yılında 48 maden çalışanı iş kazası sonucu yaşamını yitirmişken, 2009 yılında bu sayı 92'ye, 2010 yılında 105'e yükselmiştir. 2011

yılıının ilk üç ayında 24 maden çalışanı yaşamını yitirmiştir. Ancak bu sayının daha yüksek olduğu tahmin edilmekte ve hayatını kaybedenler içerisinde maden mühendisi meslektaşlarımız da bulunmaktadır. Bu vesileyle yaşamını kaybeden meslektaşlarımızı ve tüm maden emekçilerini bir kez daha saygıyla anıyoruz. Özellikle yeraltı kömür madenciliği, işçi sayısı başına düşen kaza ve ölüm sıralamasında bütün sektörlerin başında yer almaktadır. Bu nedenle, madencilik sektörü daha yakından izlenmeli, değerlendirilmeli ve kaza önleme çalışmalarına daha fazla ağırlık verilmelidir. Odamızın her zaman dile getirdiği gibi meydana gelen bu "kazalar kader değildir". Bu acı olaylar eğer gerekli önlemler alınmaz ise periyodik olarak devam edecektir.

MADENCİLİĞİ DİĞER SEKTÖRLERDEN AYIRAN ÖZELLİKLER,

- Üretildiğinde yerine konulamayan tükenen varlıklardır.
- Her aşaması çok risklidir.
- Yatırımın geri dönüş süreci uzundur.
- Yer seçim şansı yoktur, bulunduğu yerde işletilmesi zorunludur.
- İstihdam ve katma değer yaratan emek yoğun bir sektördür.
- Çevreye etkisi önlenemeyen veya kontrol edilemeyen bir sektördür.
- Genellikle kırsal kesimlerde yapıldığından iç göçü önler.
- Madencilik yapılan bölgeler daha hızlı kalkınır.
- Ekonomik kalkınma için madenlerin planlı bir şekilde üretilmesi gereklidir.
- Krizlerden en çok etkilenen sektörlerden birisidir.
- Madencilik faaliyetleri durdurulduğunda yeniden üretime alınması büyük maliyetlere neden olmaktadır.

ULUSAL MADENCİLİK POLİTİKASININ GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK TEMEL İLKELERİMİZ

* Her tür ekonomik faaliyette olduğu gibi madencilik faaliyetlerinde de amaç, insanın refah ve mutluluğudur. İnsan onuruna ve emeğine saygı, madencilik faaliyetlerinin planlama ve uygulanmasında hareket noktası olmalıdır. Kamu yararı öncelikli olarak göz önünde tutulmalıdır.

* Madencilik sektörünün geliştirilmesine yönelik oluşturulacak tüm amaç ve hedefler ile uygulamalar, her şeyden önce bilimsel ve teknik temeller üzerinde geliştirilmeli, bilimsel bilgi ile desteklenmeyen söylem ya da tasarımlardan uzak durulmalıdır.

* Madencilik sektörünün tüm alt sektörlerinde üretim arttırılmalıdır. Ancak, söz konusu üretimin hedefi dış satım değil, ülke sanayi sektörleri olmalıdır. Madencilik sektörünün ülke kalkınmasındaki kritik önemi, fazla miktarlarda üretilip yurt dışına satılarak döviz elde edilmesinde değil, ancak, yerli sanayiye düşük maliyette ve kaliteli girdi sağlamasındadır. Bu çerçevede, madencilik sektörünün planlanmasında ülke sanayi sektörleri ile entegrasyon ön planda tutulmalıdır.

* Ülkemizin ihtiyacı olan enerjinin, yerli maden kaynaklarımızdan karşılanması öncelikli hedef olmalıdır. Sanayinin ihtiyacı olan ucuz enerji üretiminin sağlanması ve bu enerjinin sürekli ve güvenilir olması bakımından, yerli maden kaynaklarımızın kullanılması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Elektrik enerjisi arz - talep dengesinin sorunsuz sürdürülebilmesi için, ulusal maden kaynaklarımıza öncelik veren, akılcı bir enerji politikası zaman kaybedilmeden oluşturulmalıdır.

* Maden aramaları uzun yıllardır ihmal edilmiştir. Aramalarla ilgili etkin yasal ve yönetsel yapıların hızla tesisi ve çağdaş teknolojilerin kullanıldığı arama faaliyetlerinin, kamu denetiminde ve mutlaka rasyonel bir stratejik plan çerçevesinde yürütülmesi gerekmektedir.

* Ulusal madencilik politikasının eğitim ayağı içerisinde nitelikli ve uygun sayıda maden mühendisi planlaması, ülke gereksinimleri ölçüsünde eğitim verecek bölüm sayılarıyla sürdürülmeli, istihdam kaygısından uzak diplomalı işsiz maden mühendisi anlayışıyla gereğinden fazla bölüm açılması engellenmelidir.

* Madencilik sektöründe aramadan uç ürüne kadar her aşamada ileri teknoloji kullanımı amaçlanmalıdır. Üretim ve kaynak performansının iyileştirilmesine ve yeni ürünlerin elde edilmesine yönelik olarak yeni gelişen teknolojilerin kullanımı, bu sektörün ülke kalkınmasına katkısı bakımından kritik önemdedir. Bu nedenle sektörde yüksek teknoloji kullanımı ve üretilmesine yönelik araştırma - geliştirme çalışmalarına öncelik verilmelidir. İleri üretim teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanımı, daha temiz ve daha etkin madencilik süreç ve ürünlerinin temini bakımından önkoşuldur.

* Gelişmiş teknoloji kullanımı ve madencilik teknolojilerinin geliştirilmesi, sektöre önemli katkılar yapacak yeni fırsatlar yaratacaktır. Bu çerçevede söz konusu teknolojilere uyum sağlayacak ve bunları kullanabilecek iyi eğitilmiş işgücü istihdamının süratle arttırılması, genel verimliliğin artışı bakımından son derece önemlidir. Madencilik faaliyetinin her aşamasında, en az bir maden mühendisinin varlığı zorunlu olmalıdır. Eğitim ve öğretim

konusunun yeniden ele alınması ve sektörün gereksinim ve beklentilerine cevap vermesi gerekmektedir.

* Ülke madencilik sektörünün en önemli darboğazlarından biri, gerek kamu gerekse özel kuruluşların yönetsel yapılarındaki sorunlardır. Bu yapıların verimliliğine yönelik çalışmalar, madencilik sektörünün gelişimi bakımından son derece önemlidir. Söz konusu yapılarda hesap verilebilirlik ve şeffaflık mutlaka sağlanmalıdır.

* Sektörde pazar araştırması kavramı gelişmemiştir. Bu konunun kapsamlı bir çerçevede yeniden ele alınması, gerek mevcut gerekse gelişen pazarların yakından takip edilerek değişikliklere uygun stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir.

* Çevre faktörü gözardı edilerek madencilik faaliyetlerinin yürütülmesi, içinde bulunduğumuz yüzyılda mümkün değildir. Madenciliğin çevreye etkileri yadsınamaz. Ancak, madencilik sektöründe, çevre dostu teknoloji ve yöntemlerin kullanılması, madencilik süreçlerinde ya da sonrasında çevrenin korunmasına ve yenilenmesine yönelik önlemlerin alınması, sektörün gelişimini engellemeyecek, aksine genel anlamda sektörün gelişimine yönelik katkı yapacaktır.

* Madencilik sektöründe, kamuoyu doğru bilgilendirilmelidir. İstihdam yaratan, sanayileşmenin ana girdisini sağlayan ve katma değer üreten bir sektör olduğu topluma anlatılmalıdır.

* Madencilik sektörüne ilişkin alınacak kararlara ilgili yöre halkının katılımı sağlanmalıdır.

* Toplumsal, ekonomik ve çevresel bakımdan sürdürülebilir bir madencilik sektörünün gelişimi; devlet, sektörde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ile demokratik kitle örgütleri ve sivil toplum örgütlerinin yapıcı işbirliği ile mümkündür. Söz konusu tarafların doğrudan katılımları olmaksızın hazırlanacak herhangi bir sektör planının ya da plan uygulamasının başarılı olması mümkün görülmemektedir.

UYGULANAN POLİTİKALAR VE SONUÇLARI

Enerjinin ekonomik gelişmenin temeli olduğu, bu nedenle ulusların kalkınmalarında ve refaha ulaşmalarında büyük önem taşıdığı, herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir. Ekonomik ve sosyal kalkınmanın en önemli temel girdisi olan enerjinin, dünyanın ve insanlığın geleceğindeki belirleyici konumu, geçtiğimiz her geçen gün daha da artmaktadır.

Bugün, sadece elektrik enerjisi sektörünün dünya üzerindeki toplam satış hasılatı, 1 trilyon doları aşmıştır. Gelecek yirmi yılda toplam dünya enerji tüketiminin % 59 artacağı, bu

artışın sanayileşmiş ülkelerde % 25 civarında olurken, özellikle Asya, Orta ve Güney Amerika olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde iki kat olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir. Bu artış eğiliminin, özellikle iletişim ve enformasyon teknolojilerindeki hızlı gelişim ile daha da hız kazanacağı tahmin edilmektedir.

Hükümet programlarında planlanan elektrik enerjisi üretimi, geçtiğimiz yıllarda enerji sektöründe ciddi planlama hatalarının yapıldığını doğrulamaktadır. Söz konusu planlamalara göre, doğalgazın elektrik enerjisi üretimindeki payı, enerji arz güvenliğinden tamamen vazgeçilmesi anlamına gelecek şekilde, % 60'lara kadar yükseltilmekte, mevcut ulusal kaynaklarımız enerji üretiminde ikinci plana atılmaktadır. Yerli kömürlerimizin yeterince kullanılmaması, doğalgazdaki "al ya da öde" uygulamasının acı bir sonucudur.

1985 yılında elektrik üretimindeki payı % 1 bile olmayan doğalgazın, 2005 yılında elektrik üretimindeki payının % 60'lara varması, ancak yerli linyitlerimizin payının düşmesi, enerjide dışa bağımlılığı daha da arttıracak, dünyada ortaya çıkabilecek muhtemel bir enerji krizi durumunda Türkiye'nin çok büyük yaralar almasına neden olunacaktır.

Dünya toplam birincil enerji arzı, 2003 yılında 10.579 milyon ton petrol eşdeğeri olmuştur. Söz konusu arzın kaynaklara dağılımında % 34,4 ile petrol ilk sırada yer almaktadır. Daha sonra, % 24,4 ile kömür ve % 21,2 ile doğalgaz sıralanmaktadır. 1973 yılından 2003 yılına kadar geçen 30 yıllık dönemde, dünya birincil enerji arzında petrolün payı % 10,6 düşerken doğalgazın payı % 5 ve nükleerlerin payı ise % 5,6 artmıştır. Kömürün payında ise kayda değer bir farklılık bulunmamaktadır. Toplam arz içerisinde 1973 yılında % 24,8 olan kömürün payı 2003 yılında % 24,4 olmuştur. 2010 yılında da yaklaşık aynı oran korunmaktadır.

Geçmişten günümüze kadar dünya kömür üretiminin profili çok fazla farklılık göstermezken, tüketimin bileşiminde önemli değişimler gözlenmektedir. 40 yıl öncesinde dünya toplam kömür tüketiminin % 32,6'sı Avrupa-Avrasya, ve % 10,9'u Asya-Pasifik ülkeleri tarafından tüketilirken, günümüzde bu tablo tersine dönmüştür. 2004 yılı itibariyle tüketiminin % 20,7'si Avrupa-Avrasya ve % 51,5'i ise Asya-Pasifik ülkeleri tarafından tüketilmektedir. Söz konusu dönemde dünya kömür tüketimi % 76 artmış olup, Avrupa-Avrasya ülkelerinde % 36 azalmış ve Asya-Pasifik ülkelerinde ise % 371 artmıştır. Avrupa Birliği'ne dahil 25 ülkenin kömür tüketimindeki düşüş ise % 38 düzeyindedir. Ülkemizdeki en köklü ve en önemli madencilik türü kömür madenciliğidir. 2007 yılı itibariyle toplam birincil enerji arzı, 75,42 milyon ton petrol eşdeğeri olmuştur. Söz konusu arzın kaynaklara

dağılımında; % 40,5 ile petrol ilk sıradadır. Petrolü, % 26,2 ile kömür (% 15,3'ü yerli kömür ve % 10,9'u ithal kömür), % 19,5 ile doğalgaz, % 8 ile odun, hayvan ve bitki artıkları, % 3,8 ile hidrolik ve % 2 ile diğer kaynaklar izlemektedir.

Söz konusu dönemde toplam enerji arzının % 32,4'ü yurtiçi kaynaklardan ve % 67,6'sı ise ithal kaynaklardan sağlanmıştır. Toplam 24,43 milyon ton petrol eşdeğeri tutarındaki yurtiçi birincil enerji üretimi içerisinde kömürün payı % 47,6'dır. Diğer kaynaklar ise, sırasıyla, % 24,8 odun, hayvan ve bitki artıkları, % 11,9 hidrolik kaynaklar, % 9,8 petrol ve % 5,9 diğer kaynaklar şeklindedir. İthal kaynakların dağılımında ilk sırayı % 54,9 ile petrol almaktadır. Petrolü % 28,3 ile doğalgaz ve % 16,3 ile kömür izlemektedir.

Linyit üretimleri, özellikle 1970'li yılların başlarından itibaren, petrol krizlerine bağlı olarak elektrik üretimine yönelik linyit işletmeleri yatırımlarının başlaması ile hızlanmıştır. 1970 yılında yaklaşık 5,8 milyon ton olan linyit üretimi 1998 yılında yaklaşık 65 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Ancak, bu tarihten itibaren, özellikle enerji yönetimleri tarafından yapılan doğalgaz alım anlaşmaları nedeniyle, sürekli bir iniş yaşayan linyit üretimi 2004 yılında 46 milyon tona kadar düşmüştür. Linyit üretimindeki bu azalma, yerli linyitlerimizin elektrik enerjisi amacıyla kullanım oranındaki azalışla paralel gitmektedir. Yıllar itibariyle ülkemiz taşkömürü ve linyit üretimleri ile elektrik enerjisi üretiminde kömürün payı giderek azalmıştır.

Bu kaynakların tüketimine bakıldığında 1990 yılında 8,2 milyon ton olan taşkömürü tüketiminin yıllık ortalama % 7 artışla 2007 yılında 25,4 milyon tona ulaştığı görülmektedir. Bu miktarın yaklaşık 18,4 milyon tonu, demir çelik sektörü dahil olmak üzere sanayi sektöründe tüketilmiştir. Linyitte ise 1990 yılında 45,9 milyon ton olan tüketimin 2007 yılında 72,3 milyon ton olduğu görülmektedir. 2007 yılında linyit arzının % 73'ü (9,8 MTEP.) termik santrallarda tüketilmiştir. 2007 yılında toplam sektörel nihai enerji tüketiminin (sanayi+konut/hizmet.) % 19,9'unu (16,9 MTEP), toplam enerji arzının ise % 28,7'sini (30,9 MTEP) kömür oluşturmuştur.

Türkiye kömür madenciliğinin en önemli sorunlarından birisi de; kömür ithalatıdır. 1990 yılında 4,6 MTEP olan toplam kömür ithalatı, 2007 yılında 16,1 MTEP'ne ulaşmıştır. Bu ithalatın 14,3 MTEP'i (22,9 milyon ton) taşkömürü olup geri kalan bölümünü ise ikincil kömür olarak adlandırılan kok ve petrokok oluşturmuştur. 2007 yılında ithal edilen taşkömürünün ortalama AID 6247 kcal/kg dir. Taşkömürü ithalatının önemli bölümü elektrik santralleri ve sanayi sektörü ihtiyacının karşılanması amacıyla yapılmakta olup, 2007 yılında ithal edilen

taşkömürünün yaklaşık % 19'u demir-çelik sanayinde, % 18'i elektrik santrallerinde tüketilmiştir. Doğalgaz tüketiminin son yıllarda konut sektöründe hızla yaygınlaşması nedeniyle ısınma amaçlı taşkömürü ithalat miktarında artış olmamıştır.

Günümüzde, elektrik enerjisinin ucuz, kaliteli, zamanında ve güvenilir şekilde temini ülke yönetimlerinin öncelikli konuları arasındadır. Bu anlamda enerjinin planlama ve yönetim boyutları önem kazanmaktadır. Özellikle, dünyada sık sık gündeme gelen enerji veya enerji hammaddeleri krizleri, ülkeleri, enerji politikalarını olası krizleri gözeterek planlamaya, kaynak kullanımında dikkatli olmaya ve ekonominin enerjiye olan bağımlılığını azaltacak önlemleri almaya yöneltmiştir. Bu çerçevede ulusal kaynakların etkin ve rasyonel kullanımları ülkelerin enerji yönetimleri için hayati önem taşımaktadır. Dolayısıyla, enerji planlamaları, bir ülkenin geleceğini, refahını ve aynı zamanda krizlerden etkilenme ölçüsünü de belirlemektedir. Bu anlamda, ülke enerji yönetimlerinin ileriye dönük planlama hatası yapma keyfiyetleri bulunmamaktadır. Hata yapıldığında bunun bedelinin çok ağır ödendiği görülmüştür.

11.5 milyar ton linyit rezervine sahip olan ülkemizde, linyite yönelik termik santrallerin sayısının artırılması gerekirken, mevcutlarda ciddi kapasite düşürme çalışmalarının yapılması santrallerle birlikte, bunların kömür ihtiyacını karşılayan kurumları da zor durumlara düşmektedir.

Ülkemizde enerji üretimi, % 74 oranında dışa bağımlıdır. 2008 yılında 106 milyon ton petrol eşdeğerini (milyon tep) geçen yıllık enerji arzının, 2012 yılında 126 milyon tep, 2020 yılında ise 222 milyon tep düzeyine ulaşacağı beklenmektedir. Bu değerler enerji arzının yılda yaklaşık % 6 düzeyinde artış göstereceğine işaret etmektedir. 2009 yılında enerji arzında % 32 ile doğalgaz en büyük payı alırken, bunu % 29.9 ile petrol, % 29.5 ile kömür izlemiş, geri kalan % 8.6'lık bölüm ise hidrolik dahil olmak üzere yenilenebilir kaynaklardan karşılanmıştır. Enerji kaynakları bakımından net ithalatçı ülke konumunda olan ülkemizde 2009 yılında enerji arzının petrolde ve doğalgazda % 90'ların üzerinde, kömürde ise % 20 oranında olmak üzere toplam % 74'lük bölümü ithalat ile karşılanmıştır.

2008 rakamlarıyla, ithal edilen doğalgazın yaklaşık % 62'si Rusya, % 12'i İran, % 11'i Cezayir, % 3'ü Nijerya ve % 12'si de Azerbaycan'dan temin edilmektedir. İthal edilen doğalgazın % 55.7'si elektrik üretiminde (2007'de % 50), % 22.2'si konutlarda (2007'de % 22.5), % 22.0'ı ise sanayide (2007'de % 27.5) kullanılmaktadır. Öncelikle yerli kaynakların

kullanımı artırılarak, ülkemizin dışa bağımlılığı, çıkabilecek muhtemel krizleri önleyecek ölçülere getirilmelidir.

Bugün ülkemizde enerji krizi değil, enerji yönetimi krizi yaşanmaktadır. Planlama ve karar vermede çok başlılığa son verilmeli, kurumlar arasında eşgüdüm sağlanmalıdır. Enerji verimliliği ve tasarrufu konusunda gerekli yatırımlar ve çalışmalar başlatılmalıdır. Kayıp kaçak oranlarının gelişmiş ülkelerin seviyesine çekilmesi için çalışmalara başlanılmalıdır. Enerjinin tüm yurttaşlar için temel bir ihtiyaç olduğu gerçeğinden hareket ederek bu konuda gerekli önlemler alınmalıdır.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE KAMU KURUMLARI

ÖZELLEŞTİRME, TAŞERONLAŞTIRMA ve RODÖVANS UYGULAMALARI

1980’li yıllardan itibaren, “ekonomi yönetiminde kamusal mekanizmaların yerine piyasa mekanizmalarının konulması gerektiği, verimlilik ve refahın bu yolla sağlanacağı” şeklindeki politikaların Türkiye’ye yansımaları gecikmemiş ve bu doğrultuda önce planlı dönem üzerine bir sünger çekilmiş, daha sonra küreselleşmenin en önemli aygıtı özelleştirme uygulamaları başlatılmıştır. Söz konusu gelişmelerin Türkiye madencilik sektörüne yansımaları, özellikle 1990’lardan itibaren hız kazanmıştır. Bu süreçte, madencilik sektöründe öne çıkan söylem “kamu madencilik kuruluşlarının özelleştirilmesi” olmuş, bu amaçla söz konusu kuruluşlarda gerekli olan yatırımlar yapılmamıştır. Türkiye madencilik sektöründe mülkiyet ve yönetim değişikliklerini gerçekleştirmeye yönelik olarak çeşitli kamu kurumlarında sektörel bölünme, ticarileştirme, şirketleştirme ve özelleştirmeye yönelik uygulamalar birbirini izlemiş, madencilik sektörünün kamu ağırlıklı yapısı özel sermayenin de yerini alabileceği bir rekabet ortamına dönüştürülmeye çalışılmıştır.

KİT’lerin özelleştirilmesiyle işletmelerin verimliliğinin artacağı ve makro düzeyde rekabetin sağlanmasıyla ekonomik performansın yükseleceği savı ise teorik dayanaktan yoksun olduğu gibi, uygulamada da bilimsel olarak kanıtlanmamıştır. Havza bazında ve tüm cevher damarlarının bir arada değerlendirilmesi ile gerçekleştirilecek madencilik yatırımlarının özel sektörün kar hırsına terk edilmemesi gerektiği muhakkaktır. Emegın sömürülmesine dayalı, yeni teknolojiler geliştirmeyen, araştırma, geliştirmeye yönelik yatırımların yapılmadığı, küresel rekabetle karşı karşıya olan ülkemizde üretilen maden ürünlerinin iç pazara ve dünya pazarlarına girmesi zor görülmektedir. Özelleştirilen ETİBANK,

TDÇİ, KBİ, ÇİNKUR ve KÜMAŞ ile özelleştirmesi düşünülen TTK ve TKİ'nin tıkanıklık noktasına gelmesinin hesabı mutlaka verilmelidir.

Özellikle son 8 yılda Türkiye'nin gelişmesinin önündeki engelin kamu kuruluşları olduğu, devletin küçültülmesi ve kamunun faaliyet alanının daraltılması ile ülke sorunlarının çözülebileceği söylemi hız kazanmıştır. Bu söylemin madencilik sektörüne yansımaları, "kamu madencilik kuruluşlarının kapatılması, özelleştirilmesi, rodövars ile özel sektöre devredilmesi ya da en azından kamu kuruluşlarının yapmakla sorumlu oldukları işlerin özel şirketlere gördürülmesi" şeklinde olmuştur. Ancak bu güne kadar, madencilik sektöründe özelleştirme ve özelleştirmeye yönelik olarak yapılan rodövars ve benzeri çalışmaların hiçbirisinden olumlu bir sonuç alınamamış, madencilik sektörü giderek küçülmüş, buna karşın sektördeki iş kazaları artmıştır.

○ **MADEN TETKİK VE ARAMA GENEL MÜDÜRLÜĞÜ (MTA)**

Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü Genel Direktörlüğü 1935 yılında 2804 sayılı Kanun ile kurulmuş olup, çalışma usul ve esasları ile organizasyon yapısı bu kanun ve ilgili yönetmeliklerle düzenlenmiştir. Enstitüsü Genel Direktörlüğü'nün adı, 13.12.1983 tarih ve 186 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin geçici 5. maddesiyle " Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü" olarak değiştirilmiştir.

Merkezde; 8 teknik daire, 3 idari işlerden sorumlu dairesi, taşrada 12 Bölge müdürlüğü ile ülke madencilğine alt yapı hizmeti sunmaktadır. Görevi Kuruluş Kanununun 2. Maddesinde belirtildiği üzere; "Memleketimizde işletilmeye elverişli maden ve taş ocağı sahalarının bulunup bulunmadığını, işletilen maden ve taş ocaklarının daha faydalı surette işletilmelerinin şartlarını araştırmak ve buna yönelik olarak da arama işlemleri, bilimsel, jeolojik ve teknolojik tetkikleri yapmak, harita, plan ve kesitleri hazırlamak ve rantabilite hesapları yapmak ve memleketin madenlerinde ve maden sanayinde çalışacak teknik personel ve kalifiye işçi yetiştirmek" olarak belirlenmiştir. Arama ve araştırma çalışmalarını 2804 Kuruluş Kanunu, 5995 sayılı Kanunun Değişik 3213 sayılı Maden Kanunu ve 5686 sayılı Jeotermal Kaynaklar ve Doğal Mineralli sular Kanunu hükümlerine göre yürütmektedir.

MTA Genel Müdürlüğü, bilimsel yöntem ve metotlar kullanarak yürüttüğü çalışmalarla özellikle arama dönemindeki riskleri asgariye indirerek madencilik sektörüne bu anlamda destek olmak ve öncü görevini sürdürmek durumundadır. Nitekim ülkemizde var olan madencilğe dayalı bütün kurum ve kuruluşların temelinde MTA'nın ürettiği bilgileri ve desteği görmek mümkündür. MTA Genel Müdürlüğü'nün metalik maden ve endüstriyel

hammaddelere yönelik arama stratejisi; gelişen teknoloji, bilgi birikimi, yatak modellemelerindeki yenilikler, sanayinin ihtiyaçları, bölgesel kalkınma ve yatırım öncelikleri gibi birçok faktörle yakından ilişkilidir. Metalik maden aramacılığında, 9000 yıllık madencilik ve metalürjik faaliyete sahne olan ülkemizde, maden mostralarının çok büyük bir bölümü tüketilmiştir. Bu nedenle yüzeyde mostra vermeyen örtülü ve/veya gömülü madenlerin aranması öncelik kazanmıştır. Dünyada da yüksek tenörlü fakat küçük rezervli metalik madenlerin azalması nedeniyle, düşük tenörlü ancak büyük rezervli madenlerin aranması ve işletilmesi genel bir strateji olarak kabul görmektedir. Bu amaçla maden aramacılığında yeni bir yaklaşım ve arama stratejisi geliştirmek MTA'nın öncelikli görevleri olmalıdır.

MTA Genel Müdürlüğünün 1980 yıllardan başlayarak yeniden yapılanması, örgütlenme ve arama stratejilerinde yenilikler yapması, söylemlerden ileriye gidememiş ve 1990 yıllardan başlayarak özelleşen Kurum ve Kuruluşlarda çalışan memur ve işçiler için depo görevini üstlenmiştir. Kurum, 1985 yılında Enstitü olan kimliğini ve işlevini isim değişikliği ile birlikte büyük oranda kaybetmeye başlamış, aramacı ve araştırmacı kimliği olmayan işletmecilerden eleman aktarılması ile de tamamen yitirmiştir.

Ülke madenciliğine yön vermesi, maden araması yapması, fizibilite raporları hazırlaması, bulunan sahalara ait zenginleştirme ve proses oluşturması amacıyla pilot tesislerde teknoloji geliştirmesi gibi önemli projeleri yapması gereken Kurum; iş programında yer alan sondaj çalışmalarını dahi ihale yoluyla piyasaştırmaktadır. Madencilikte her hangi bir sahada bulunan madenin ekonomik bir değer kazanabilmesi için en önemli kriter olan ekonomiklik ve işletilebilirliğinin değerlendirilmesi olan ön fizibilite çalışmaları yapmaması bile kurumun düşürüldüğü durumu gösteren önemli bir sonuçtur.

YIL	MEMUR		İŞÇİ		Sözleşmeli	TOPLAM
	İdari	THS	Kadrolu	Geçici		
2009	722	1486	818	-	6	3032
2008	711	1408	869	-	6	2994
2007	760	1406	837	-	5	3008
2006	806	1407	438	473	-	3124
2005	718	1405	532	498	-	3153

Kaynak; MTA Faaliyet Raporları

İnsan kaynakları bakımından en fazla emekliye ayrılma 341 kişiyle 2006 yılı içerisinde olmuştur. Diğer yıllarda ortalama 200 kişi emeklilik nedeniyle kurumdan ayrılmıştır. Açıktan atama ve kurum nakilleri ile personel alımları sürdürülerek eleman yapısındaki sayısal dengeler korunmuş gözükse de araştırmacı eleman niteliği olarak sorun yaşanmaktadır. Kurumun idari yapılanması ve yönetici kadrolarının yeterlilikleri tartışma konusudur. Ülkemizin, görevlerini tam anlamıyla yapacak MTA kurumuna dün olduğu gibi bugün de ihtiyacı bulunmaktadır.

TÜRKİYE TAŞKÖMÜRÜ KURUMU (TTK)

Ülkemizde koklaşabilir taşkömürü üretilen tek bölge Zonguldak taşkömürü havzasıdır. 1848 yılında havzada üretime başlanılmış ve halen devam etmektedir. 1970 yılına kadar alınan dış krediler ile satılabilir kömür miktarı 5 milyon ton/yıla kadar çıkmış, neoliberal politikaların uygulanmaya başlandığı 1980 sonrası yatırımlarının süresizliği sonucu üretim yıllara bağlı olarak azalarak 2009 yılında satılabilir taşkömürü 1,8 milyon ton/yıl seviyesine düşmüştür.

Bir yandan yeni yatırım imkânları önemli ölçüde sınırlandırılırken, diğer yandan enerji piyasalarındaki serbestleşme eğilimleri ile ülkeye hesapsız doğalgaz, ithal kömür ya da petrokok girişine izin verilmesi, ülkemizin tek taşkömürü üreticisi olan TTK'yı tamamen savunmasız bırakmıştır. Demir-Çelik işletmelerimizin, yanı başlarındaki TTK'nın ürettiği kömür yerine sıfır gümrükle kömür ithal etmeleri TTK açısından bir olumsuzluk unsuru olmuştur. Söz konusu olumsuz koşullar sonucunda, 1981 yılından bu yana üretimi % 75 oranında gerileyen TTK, yatırım, istihdam, üretim ve mali yönden büyük bir darboğazla karşılaşmıştır. Son olarak, Maden Kanunu'nda yapılan değişiklikle Havza sınırları daraltılmış ve bir kısım kömür ocağının işletme hakkı özel sektöre devredilmiştir.

2004 yılında yürürlüğe giren 5177 sayılı kanunla getirilen düzenlemelerle özel sektörün Zonguldak Havzasında rodövans yoluyla üretim yapmasının önü açılmış ve bu şekilde taşkömürü potansiyelinin değerlendirilmesi ve bölge ekonomisinin canlandırılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede TTK uhdesinde bulunan 24 saha değişik tarihlerde ihale edilmiştir. Teslimi yapılan bu sahalar arasında taşkömürü dışında sahalar da mevcuttur. Bu uygulama ile kamu kuruluşları, kuruluş amaçları gereği kendi yapmaları gereken hizmetleri deneyim ve uzmanlık bakımından yetersiz firmalara yaptırmakta, böylelikle hem çok sayıda

ölümlü iş kazasına, hem de maden kaynaklarımızın uygun olmayan üretim yöntemleriyle heba edilmesine yol açılmaktadır.

Plansız ve programsız gelişen bu üretim biçimleri nedeniyle, TTK, ana amacı olan Demir-Çelik sektörüne koklaşabilir taşkömürü üretimi hedefinden uzaklaşmaktadır. Taşkömürü önem sırasına göre; demir-çelik fabrikalarında tüketilmek üzere kok üretiminde, ısınma ve sanayi sektöründe ve elektrik üretilmek üzere termik santrallerde kullanılmaktadır. TTK'nın en önemli pazarı olan ÇATES-B'nin gücü 300MW olup kömür tüketim kapasitesi 5.500 ton/gündür. Elektrik santrali tam kapasite ile çalıştığında ortalama 1,6 milyon ton/yıl kömür tüketebilmektedir. Halen 5 milyon ton koklaşabilir kömür ihtiyacının yaklaşık % 10'u TTK tarafından karşılanmaktadır. TTK'nun ürettiği taşkömürünün payı, ülke tüketiminde 1987 yılında % 50'nin altına ve 2005 yılında % 8'e düşmüştür. 1973 yılında 16.000 ton olarak başlayan taşkömürü ithalatı giderek artan bir eğilim izleyerek 2008 yılında 22,7 milyon ton düzeylerine ulaşmıştır.

Ülkemizde TTK tarafından yürütülen taşkömürü madenciligi maliyetli ve zor bir çalışma ortamı gerektiren bir yapıdadır. Derin yeraltı madenciliginde yatırım, damar şartlarına bağlı olarak değişmekteyse de gelişmiş ülkelerde yatırım, ülkemizdeki gibi düşük değildir. Bu nedenlerle 2000'li yılların başında TTK tarafından yeniden yapılanma adı altında bir yatırım programı geliştirilmiştir. Bu programın büyük bir bölümü yıllardır Kurum tarafından yatırımsızlık nedeniyle atıl bırakılan kömür sahalarının özel sektöre devredilmesi ile birlikte ana kat hazırlıkları ve kömür yıkama işlemleri de ihale yoluyla özel sektöre verilmiştir.

TTK son yıllarda; kömür, şışt, taş ve malzeme nakliyatı, maden direği taşınması istiflenmesi ve biçilmesi, lavuar hizmetleri, galeri açma hizmetleri, ÇED belgesi alımı gibi danışmanlık hizmetleri, bilgisayar programı geliştirilmesi gibi birçok işini hizmet alımı yoluyla gerçekleştirmektedir. Bu durum, Kurumun gün geçtikçe kan kaybetmesine neden olmakta ve ülkemizin tek taş kömürü havzası atıl duruma düşürülmektedir. Teknik eleman istihdamının yeterince yapılmaması ile usta-çırak ilişkisi koparılmış ve bilgi birikimi ile deneyimlerin yeni nesillere aktarılmasının yolu tıkanmıştır.

○ **TÜRKİYE KÖMÜR İŞLETMELERİ KURUMU (TKİ)**

Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu 1957 yılında, 6974 sayılı yasa ile kurulmuş olup çalışmalarını 8 Haziran 1984 tarih ve 233 sayılı KHK esaslarına göre düzenlenen ana statü hükümleri çerçevesinde yurt sathına yayılmış ülkenin değişik yerlerinde kömür üretimi ve pazarlamasını yapan 4 adet Müessese Müdürlüğü ve bu Müesseselere bağlı olarak çalışan 4

adet İşletme Müdürlüğü bulunmaktadır. Kömür üretimi, sermaye ve emek-yoğun bir madencilik türüdür. Ancak, piyasa koşulları ve teknolojideki yenilikler kömür üretim maliyetlerinin son 30 yıl boyunca istikrarlı gitmesini sağlamıştır. Yeni kömür ocaklarının açılması, yeni üretim tekniklerinin geliştirilmesi ve işçilik verimlerinin artması kömür fiyatlarında istikrarın başlıca nedenleri olmuştur.

Petrol ve doğalgaz sektöründe, yeni rezervler giderek pazarlardan uzakta hatta okyanusların derinliklerinde bulunabilmekte, bu rezervlerin tüketime sunulabilmesi için, boru hattına ve diğer ekipmanlara büyük sermaye yatırımı yapılması gerekmektedir. Türkiye'nin yaklaşık 11.5 milyar ton olan linyit rezervinin 2,5 milyar tonu TKİ'nin uhdesinde bulunmaktadır. Yıllık 30 milyon ton civarında kömür üretimi gerçekleştiren TKİ, bu kömürlerin yaklaşık % 80'ini termik santrallere vermektedir.

TKİ, 1978-2003 döneminde toplam 6.233 MW güce ulaşan ve 54 milyon ton kömür tüketen ve bu kömür karşılığı olarak (2000 yılı rakamlarıyla) 34 milyar kwh elektrik üreten termik santrallerin ve piyasanın kömür talebini karşılayacak şekilde faaliyetlerini sürdürmüştür. 1990'lı yıllardan itibaren KİT'lerin, hazine üzerindeki yükünü azaltmak, etkin kaynak kullanımını sağlamak, serbestçe oluşan fiyatlarla rekabet edebilmek, daha etkin hizmet edebilmek için TKİ çalışmalarını sürdürmektedir. 2008 yıl başı itibariyle, ülkemizin 9,1 milyar ton linyit ve 80 milyon ton asfaltit olmak üzere 9,1 milyar ton kömür (taşkömürü hariç) rezervi bulunmaktadır. Bu rezervin % 27,9'u TKİ, % 49,8'i EÜAŞ, % 22,2'si ise özel sektör ruhsatlarında bulunmaktadır.

2002 yılında termik santraller için 35,5 milyon ton kömür üreten Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu'nun santral üretimi, altı yıl içerisinde % 50'ye yakın oranda düşürülmüş, 2002 yılında 25,3 milyon ton ve 2003 yılında ise 19 milyon ton düzeyinde üretim yapılabilmektedir. 2009 yılında yapılan 26 milyon ton santral üretimi TKİ kurulu üretim kapasitesinin yaklaşık % 59'udur.

Günümüzde TKİ Kurumu; maden işletmelerine özgü bir kiralama yöntemi olan rodövens anlaşması ya da gizli özelleştirme olarak nitelendirilen taşeronlaştırma çalışmalarının en fazla görüldüğü kurumdur. 2008 yılı satılabilir kömür üretimi 28,4 milyon ton olmuştur. Rodövens karşılığı yaptırılan 4,2 milyon ton (4,0 milyon tonu Soma yeraltı) üretimle beraber 32,6 milyon ton olmaktadır. 2009 yılında yapılan dekapaj miktarı 218 milyon m³ olmuş, bunun % 62'sini taşeron firmalar aracılığı ile yaptırılmıştır.

TKİ Kurumu tarafından 2008 yılında yapılan 33,1 milyon ton toplam kömür satışının, % 81'i termik santrallere, % 19'u ise ısınma ve sanayiye olmuştur. Ülkemizde son dönemlerde yaratılan enerji krizine paralel olarak TKİ'ye bağlı bazı kömür sahalarında özel işletmecilerin üretim yapması olanağı sağlanmıştır. Bu amaçla TKİ'nin çeşitli sahaları özel sektöre devredilirken, özel sektörün bu alanda yatırım yapmasına da imkân tanınmaktadır. Bu kapsamda termik santral kurma şartı ile; Tekirdağ Saray'da, asgari 150 MW, Bolu Göynük'de asgari 135 MW, Çankırı Orta'da asgari 165 MW, Şırnak Silopi'de 135 MW ve Şırnak'da (2x135 MW) sahaların ihaleleri yapılmıştır.

Uluslararası tahkim anlaşmaları gereğince, doğalgaza dayalı santrallerin yakıtının devlet tarafından verilmediği durumda, yakıt verilmiş ve elektrik üretilmiş gibi bedelinin yine devlet tarafından ödenmesi ya da yakıtı verilen santralin ürettiğinin devlet tarafından satın alınma zorunluluğu, ülkemizin sanayileşmesi önünde açık bir engel oluşturmaktadır. Bu durum, doğalgazın elektrik enerjisi üretimindeki payının % 60'lara yükselmesi, dolayısıyla Türkiye'nin enerji arz güvenliğinden tamamen vazgeçmesi anlamına gelmektedir.

Böylece Türkiye'de yerli kömürlerin elektrik enerjisi üretimindeki payı 1998 yılındaki % 40'lardan 2008 yılında % 14'lere düşmüş, tamamen yurtdışına bağımlı olduğumuz doğalgazın 1985 yılında % 1 bile olmayan payı ise % 52'lere yükselmiştir. Bu durum, enerjide dışa bağımlılığı daha da arttıracak, dünyada ortaya çıkabilecek muhtemel bir enerji krizi durumunda Türkiye'nin çok büyük yaralar almasına neden olacaktır.

2000'li yıllarla birlikte başlatılan "Yeniden Yapılanma" programı dahilinde Kurum uzun vadede üretime almayacağı çeşitli sahaları belirlemiştir. Atıl sahalar olarak nitelenen bu madenler özel sektöre devredilmiş veya rodövans karşılığı özel kuruluşlara işlettirilmiştir. Erzurum-Aşkale ve Oltu, Çorum-Dodurga, Bolu-Göynük, Şırnak-Silopi, Tekirdağ-Saray, Tunçbilek-Yeraltı, Soma-Darkale ve Soma-Karanlıkdere birimleri kapatılmıştır. Eskiyen makinelerden birçoğu yenilenmeyerek, bu hizmetlerde müteahhit firmalardan alınmıştır. Yeniden yapılanma kapsamında dört yeni Müessese Müdürlüğü (ELİ, GLİ, SLİ, GELİ) kurulmuş, 1988 yılında 33.202 olan personel sayısı, 2002 yılında 14.645'e ve 2009 yılı sonu itibarıyla 8.832'ye kadar düşürülmüştür.

○ **ETİBANK - ETİ MADEN İŞLETMELERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

1935 yılında kurulan Etibank, 1998 yılının başında yeniden yapılandırılarak Eti Holding AŞ adını almıştır. Etibank'ta özelleştirme uygulaması için hazırlanan plan gereğince, 1993 yılına gelindiğinde özelleştirilmek üzere Etibank bünyesinde bulunan bankacılık bölümü Etibank

Bankacılık AO adıyla bağımsız bir bölüm halinde Özelleştirme İdaresi'ne devredilmiştir. Aynı yıl Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ ve Çinkur AŞ'de özelleştirilmek üzere Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devredilmiştir. Etibank Genel Müdürlüğü, Holding çatısı altında Eti Bor AŞ, Eti Dış Ticaret ve Pazarlama AŞ, Eti Alüminyum AŞ, Eti Gümüş AŞ, Eti Krom AŞ, Eti Bakır AŞ ve Eti Elektrometalurji AŞ adlarıyla 7 ayrı şirkete bölünmüştür. Böylelikle hem kurumun özelleştirilmesi için gereken altyapı hazırlanmış, hem de ek olarak yaratılmış olan 150 adet üst düzey kadrolara dönemin siyasi iktidarının yandaşları atanarak paye dağıtılmış ve hazırlanan kurumu yıpratma ve özelleştirme sürecinin daha da hızlanması için gerekli ortam yaratılmıştır. Etibank'ta yaşanan bu süreç içinde Ergani/Elazığ bakır, Guleman/Elazığ krom, ÇİNKUR, Halıköy/İzmir civa ve Mazıdağı/Mardin fosfat işletmeleri kapatılmıştır. Geleneksel noktada yetki ve karar mekanizmaları birbirine girmiş, her şirket kendi başına davranır hale gelmiştir. Kurumda ciddi bir koordinasyon bozukluğunun yanında tam bir keşmekeşlik hüküm sürmüştür.

Eti Gümüş AŞ, daha önce Eti Holding AŞ Genel Müdürlüğü'ne bağlı iken, 2000 yılında özelleştirme kapsamına alınmış, 13.8.2004 tarihinde satılmıştır.

Eti Krom AŞ, 1972 yılında Elazığ ili kromit cevherlerimizi işleyerek, ham cevher ihracatı yerine katma değeri daha yüksek ferrokrom üretmek amacıyla projelendirilen tesis, 1977 yılında üretime başlamıştır. Eti Krom AŞ, 18.10.2000 tarih ve 24204 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Özelleştirme Yüksek Kurulunun kararı ile özelleştirme kapsam ve programına alınmıştır. Eti Krom AŞ, 14.9.2004 tarihinde satılmıştır.

Eti Alüminyum AŞ, Özelleştirme Yüksek Kurulunun 13.08.2003 tarih ve 2003/49 sayılı kararıyla özelleştirme kapsam ve programına alınarak Özelleştirme İdaresi Başkanlığına devredilmiş ve yine Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 08.09.2003 tarih ve 2003/53 sayılı kararıyla Oymapınar Barajı Hidroelektrik Üretim Tesisleri de Eti Alüminyum AŞ'ye bağlanmış ve satılmıştır.

Eti Elektrometalurji AŞ, 25.10.2004 tarihinde satılmıştır.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE YER ALAN ÜÇ ÖNEMLİ KURULUŞUN DURUMU (2002-2009)

KURULUŞLAR		2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
TTK	İstihdam	18.130	16.377	14.399	13.388	12.685	12.552	11.627	12.865
	Üretim	2,244	2,011	1,880	1.665	1.522	1.675	1.586	1,879
	Yatırım	7,9	7,1	8,1	0,019	0,016	0,016	0,024	0,022
TKİ	İstihdam	14.645	12.986	12.643	11.986	11.265	10.620	8.707	8.767
	Üretim	30,661	25,685	24,349	26,932	27,493	26.210	31,684	28,444
	Yatırım	9,6	14,6	20,5	14,9	33,1	25,6	34,2	46,2
	Satın alınan				2,4	3,6	4,3	5,01	5,0
Etibank	İstihdam	7.498	4.546	4.441	4.047	3.850	3.705	3.414	3.431
	Yatırım	78,3	74,1	52,4	19	33,7	36,5	64,5	131,2

Kaynak: İlgili Kurumların Faaliyet Raporları

NOT:

1-İstihdam rakamları toplam çalışan personel olarak alınmıştır.

2-Üretim rakamları ve satın alınan (bin ton)dur.

3-Yatırım rakamları, sabit sermaye yatırımları milyon dolar olarak verilmiştir.

○ TÜRKİYE DEMİR-ÇELİK İŞLETMELERİ

Dünyada yaşanan neo liberal gelişmeler ülkemizdeki entegre Demir-Çelik fabrikalarını da yakından ilgilendirmiş, bu fabrikaların bağlı olduğu Türkiye Demir Çelik İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TDÇİ) de bu gelişmelerden payını almıştır. Türkiye’de özelleştirme furçasının yaşandığı 90’lı yılların başında zarar eden kuruluş olarak örnek(!) verilen TDÇİ’nin zararının gerçek nedenleri daha sonraki yıllarda anlaşılmıştır. Bu yıllarda “KİT’lerin zarar sıralamasında ikinci” olarak gösterilen TDÇİ’ye ait rakamlar durumun hiç de böyle olmadığını göstermektedir. Bu yıllarda gelirlerini yeterince kullanmasına izin verilmeyen ve Hazine’den de yeterince ödenek alamayan TDÇİ bütçe oluşturmak için özel bankalardan karşılanamayacak faizlerle kredi kullanmış ve bu kredi Kurumu batağa sürüklemiştir.

Özelleştirme İdaresi tebliği ile 11.01.2001 tarihinde TDÇİ Genel Müdürlüğü özelleştirme kapsamına ve programına alınmış, bu tebliğle TDÇİ Genel Müdürlüğü ve TDÇİ’ne bağlı kalan son iki işletme olan, Hekimhan Maden İşletmesi ile Divriği Maden İşletmesi de özelleştirme

kapsamına sokulmuştur. TDÇİ'nde daha önce Karabük Demir Çelik Müessesesi, Sivas Demir Çelik İşletmeleri kapsam ve programa alınmış ve hisselerinin tamamı özelleştirilmiştir.

TDÇİ'nin elinde bulundurduğu Divriği-Hekimhan Madenleri Genel Müdürlüğü yaklaşık 3 yıl sonra 28,5 milyon USD karşılığı özelleştirme kapsamında bulunan ERDEMİR'e satılmıştır. Ereğli Demir Çelik Fabrikaları 1965 yılında öncelikle ülkemizin demir cevherini kullanmak amacı ile kurulmuştur. Üretimiyle çelik üreticisi 15 AB üyesi ülke arasında 8. sırada, dünyada 48. sırada yer alan, 2004 yılını rekor üretimle kapatan, köklü şirket kültürü, ileri teknolojik yapısı, dünya çapında ürün kalitesiyle, kârlılığı ve verimiyle göz kamaştıran ERDEMİR, önümüzdeki 3-5 yıl içindeki yatırım hedefleriyle Avrupa'nın en üst sırasında yer almaya aday, Türk sanayisinin lokomotifi bir şirket pozisyonundadır.

ERDEMİR, 2003-2004 yılları arasında personel sayısında % 3 azalma olmasına rağmen esas faaliyet kârı % 578, net dönem kârı % 119 artan verimli bir işletme olmuş, kurum özellikle yassı mamul üretimini artırarak ülke sanayiinin önemli bir gereksinimine daha geniş ölçüde katkıda bulunmuştur. 2007 yılında 7 milyon tonluk bir kapasiteye kavuşacak olan ERDEMİR, 2003 yılındaki 4.9 milyon tonluk üretim kapasitesi ile dünyanın sayılı büyük çelik üreticisi gruplarından biri konumuna erişmiştir.

Bu kadar parlak bir tablosu olan ERDEMİR, Hazineye ait % 25.77 oranındaki hisse senedi Özelleştirme İdaresine devredilerek, Türkiye Kalkınma Bankası ve borsa dışındaki ERDEMİR hisseleri ÖİB'de toplanmış, bu hisseler daha önce Sümerbank bünyesindeyken Sümerbank'ın özelleştirilmesi aşamasında Hazineye devredilmiştir. Türkiye'nin en büyük yassı çelik üreticisi ERDEMİR'in % 46.12 hissesinin blok satışı için açılan ihalede en yüksek teklifi 2 milyar 770 milyon USD'la OYAK Grubu vermiştir. Böylece OYAK, günümüzde ERDEMİR, İSDEMİR, Divriği Madenleri gibi birçok Demir-Çelik tesisini elinde bulunduran bir yapıya ulaşmıştır.

Demir Çelik sektöründe ve Türkiye'nin önde gelen kuruluşları arasında yer alan İSDEMİR, 1997 yılında, 2,2 milyon ton/yıl üretim kapasitesine sahip, fabrikanın 11.000.000 ton kapasiteli limanı, 17.000.000 m² alanı ve 11.300 çalışanı bulunmaktaydı. İSDEMİR, 2 Mart 1998 tarihinde ÖYK kararı ile Başbakanlık Özelleştirme İdaresi tarafından % 100 oranındaki İdare hissesi blok satış ve varlık satış ile özelleştirilmek üzere programa alınmıştır.

22.08.2000 tarihinde gerçekleşen ihaleye tek teklif ERDEMİR'den gelmiş, yatırım şartı, ihalenin cazibesini kısmi olarak düşürmüştür. ERDEMİR ile ÖİB arasında uzun süren pazarlıklardan sonra; İSDEMİR'in değişik kalemlerde 300 milyon USD olan borcunu ÖİB'nin

üstlenmesine, ERDEMİR'in ÖYK'nun uygun göreceği bir rakam ödemesine, bu rakam daha sonra ödeme planı ile birlikte açıklanarak, 26.02.2001 günü yapılan açıklamada da "ilk iki yıl ödemesiz, 50 milyon dolarlık satış bedelinin 4 eşit taksitle ödenmesine, İSDEMİR hisseleri ERDEMİR'e devredildikten sonra, hisselerin % 10'luk kısmının İskenderun'da çalışanların kurduğu vakfa bedelsiz devredilmesine, ERDEMİR'in 750 milyon dolarlık bir yatırımla tesisi yassı mamul üretir hale çevirmesine ve 11.000'i aşkın işçinin çalıştığı tesiste 6.000 işçi için 5 yıllık istihdam garantisi getirilmiş olduğu açıklanmıştır. Bu gelişmelerin ardında yapılan ihale sonucu İSDEMİR, 31.04.2002 tarihinde 50 milyon dolar karşılığı ERDEMİR'e verilmiştir.

Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın 1.4.2004 tarih ve 3013 sayılı yazısı ile Divriği-Hekimhan Madenleri Sanayi ve Ticaret AŞ'de (DİVHAN) bulunan % 100 oranındaki kamu hissesinin "satış" yöntemiyle ve TDÇİ'ye bağlı 14 maden sahasının işletme ruhsatlarının devri ile özelleştirilmesi planlanmıştır.

2003 yılında DİVHAN'daki % 100 oranındaki kamu hissesi 28,5 milyon USD bedelle en yüksek teklifi veren Ereğli Demir ve Çelik Fabrikaları AŞ'ne ihale şartnamesi çerçevesinde satılmıştır. Böylece dünya üzerindeki tek demir maden sahası olmayan entegre demir-çelik fabrikası durumundaki ERDEMİR bir demir madenine sahip olmuştur. Bu gelişmelerin ardından Divriği'de hızlı bir şekilde personel tasfiyesine yönelinmiş ve cevher üretimi sürdürülmüştür.

o **KARADENİZ BAKIR İŞLETMELERİ (KBİ)**

Karadeniz bölgesindeki bakır yataklarının işletilmesi ve değerlendirilmesi amacıyla kurulan Etibank'ın bağlı ortaklığı KBİ, 1968 yılında % 49 payı Etibank'a, % 51 payı da beş özel banka ile gerçek ve tüzel kişilere ait olmak üzere kurulmuştur. Zaman içinde Başbakanlık Kamu Ortaklığı İdaresi'ne devredilen Karadeniz Bakır İşletmeleri AŞ'ne ait maden sahaları, Murgul Bakır İşletmesi, Samsun ilinde mevcut arsalar ve Murgul Bakır İşletmesi bünyesinde yer alan Hidroelektrik Santrali, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın açtığı ihale sonucu, 02.04.2004 tarihinde satılmıştır.

Özelleştirilen Karadeniz Bakır Samsun İşletmesi, flaş fırın sistemiyle blister bakır üreten bir izabe tesisine, bu tesisten çıkan baca gazlarını değerlendirmek üzere kurulan bir sülfürik asit tesisine ve ayrıca izabe tesisinin artıklarını oluşturan cürüflardaki bakırı tekrar kazanmak maksadıyla kurulmuş bir curuf flotasyon tesisine sahip bulunmaktadır. Söz konusu tesisler, 1973 yılında üretime başlamış ve 23 Nisan 2004 tarihine kadar da üretimlerini sürdürmüştür.

Ülkemizde tek blister bakır üreten Samsun İşletmesi, ülke ekonomisinde 30 yıla yakın yer almış ve katma değer yaratarak ülke sanayisinin gelişmesine ciddi katkılar sağlamıştır. Söz konusu işletme, yanlış siyasi tercihler sonucu yatırımsız bırakılmış, emsalleriyle rekabet edemez duruma düşürülmüştür.

Türkiye'nin tek bakır izabe tesisi Samsun İzabe Tesisleri tam kapasite çalıştığında 200.000 ton konsantreye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapasite yurt içi bakır madenlerinden karşılanacak durumdadır. Tesislerin çalıştırılmaması durumunda, ülkemizde izabe tesislerinin hammaddesi olarak üretilen bakır konsantresi, yurt dışına hammadde olarak ihraç edilmek zorunda kalınacak, ülkemizdeki rafineri tesisleri ise işlemek üzere döviz ödeyerek dışarıdan bakır alacaktır.

2002-2010 YILLARI ARASINDA ÖZELLEŞTİRİLEN MADENCİLİK KURULUŞLARI

KURULUŞ ADI	SATIŞ TARİHİ	SATIN ALAN	SATIŞ BEDELİ (000x\$)
KAMU İKTİSADİ TEŞEKKÜLLERİ			
ETİ Holding AŞ.			
İSKENDERUN Demir Çelik Fab.	31.01.2002	ERDEMİR	50.000
TDÇİ (Divriği-Hekimhan)	15.04.2004	ERDEMİR	28.500
BAĞLI ORTAKLIKLAR			
ETİ Bakır AŞ.	12.04.2004	CE-KA İnş.Mak.Mad. AŞ	21.879
ETİ Elektrometalurji AŞ.	25.10.2004	AKSU Mad.San.Tic. AŞ	15.320
ETİ Gümüş AŞ.	13.08.2004	KSS Mad.İnş.Tur. AŞ	41.200
ETİ Krom AŞ.	14.09.2004	Yıldırım Dış Tic. AŞ	58.050
KBİ Karadeniz Bakır İşl. AŞ.	02.04.2004	CE-KA İnş.Mak.Mad. AŞ	48.600
EREĞLİ Demir Çelik Fab.	02.07.2006	OYAK	2.770.000
ETİ Alüminyum AŞ	29.07.2005	CE-KA İnş.Mak.Mad. AŞ	305.000
ÇAYELİ BAKIR AŞ	23.09.2004		49.250
YENİ ÇELTEK Kömür Mad. (%16)	Özelleştirme kapsamında		
KİAŞ Kömür İşl. AŞ (%10)	Özelleştirme kapsamında		

Yıllardır Gediz ve Karaman'da kömür üreten KİAŞ, 27.6.2003 tarihinde özelleştirme kapsamına alınmıştır. ÖİB tarafından satış yöntemi ile özelleştirileceği bildirilen KİAŞ'ın

günümüzde özelleştirmeye hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Yine KİAŞ benzeri olarak çeşitli kamu kuruluşu tarafından oluşturulan Yeni Çeltek Kömür ve Madencilik AŞ, KİAŞ ile birlikte 27.6.2003 tarihinde özelleştirme kapsamına alınmıştır. Amasya ve Merzifon Belediyelerinin de ortak olduğu Yeni Çeltek'in satış yöntemi ile özelleştirileceği bildirilmiş ve özelleştirmeye hazırlık çalışmaları devam etmektedir.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ

Hızlı teknolojik gelişmeler bir yandan insanın refahına hizmet ederken, öte yandan insan hayatı ve çevre için tehlikeleri de beraberinde getirmektedir. Üretim sürecine giren her yeni madde, her yeni makine, araç ve gereç insan sağlığı, işyeri güvenliği, çevre sağlığı ve çevre güvenliği için tehdit oluşturmaktadır. Bir bakıma yükselen refah, insanlığa iş kazaları, meslek hastalıkları ve çevre kirlenmesi olarak geri dönmektedir. Sağlıklı çalışma ortamı ve çevresi iş barışının, hızlı ve sağlıklı kalkınmanın da ön şartıdır. Çünkü iş kazaları ve meslek hastalıkları sonuçları itibarıyla insan hayatını ve sağlığını tehdit etmesinin yanı sıra işletmeleri de ağır faturalara mahkûm etmektedir.

İş sağlığı ve güvenliği konusu tüm tüm iş kollarında eksiksiz düzenlenmesi ve uygulanması gereken bir kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşam, en temel insan hakkı olmasına rağmen her yıl azımsanmayacak sayıda insan, çok rahatlıkla engellenebilecek ve hukuken de engellenmesi zorunlu olan iş kazaları ve meslek hastalıklarından dolayı yaşamını yitirmekte veya engelli hale gelmektedir. Dünyada olduğu gibi ülkemizde de iş kazaları ve meslek hastalıklarının önemli bir sorun olarak karşımıza çıkması, sanayileşmenin gelişimi ile birlikte iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin gerekli düzenleme ve yatırımların yapılmamasından dolayı yoğunluk kazanmıştır.

Bilim, teknoloji ve sanayileşme toplumsal değişimlerin nedenlerini oluşturmaktadır. Bilim teknolojiyi, teknoloji ise sanayileşmeyi ve artı değeri yüksek ürünü meydana getirerek, toplumların refah düzeyini yükseltmektedir. Hızlı gelişen bilim, teknoloji, kalkınma ve sanayileşme süreçleri kuşkusuz ülkelerin gelişme süreçlerine birçok faydalar sağlamıştır. Ancak çalışma yaşamı ve güvenliği için aynı başarının sağlandığını söylemek güçtür.

Sanayileşme ve kalkınmanın bedeli; asla iyi eğitilmemiş, yeterli derecede beslenemeyen, iş kazalarından ve meslek hastalıklarından gereği gibi korunamayan, işsiz kalma ve işini kaybetme korkusu yaşayan, örgütlenmeleri engellenen, sosyal güvenliğinden endişe duyan bir çalışan kesim yaratmak olmamalıdır. Kısacası insanın refahı, mutluluğu, sağlığı ve

güvenliğinden ödün veren bir sanayileşme ve kalkınma anlayışı benimsenemez. Gelişmiş ülkeler yasal önlemlerle toplumsal eğitim ve bilinçlendirmeyle sorunun çözümü yönünde oldukça mesafe kat ederken, bizim gibi sanayileşmesini tamamlayamamış, sanayi ve demokrasi kültürü gelişmemiş, eleştiri, öneri ve denetim sistematığının gelişmediği ülkelerde yara kanamaya devam etmektedir.

4857 sayılı İş Yasası ile birlikte ülkemizde İş Sağlığı ve Güvenliği Mevzuatımız değişmiş, bu yasayla birlikte 50'ye yakın yönetmelik ve tebliğ yayınlanmış ve bunların bir kısmı yürürlüğe girmiştir. Ancak küreselleşme sürecine paralel olarak özelleştirme, sendikasızlaştırma ve taşeronlaştırma, kısaca örgütsüzleştirme politikalarıyla her türlü güvenlik ve güvencelerden yoksun kayıt dışı işçilik ve çocuk çalıştırmayla katmerleşen iş kazaları ve meslek hastalıklarının boyutu resmi istatistiklerde yayımlanandan çok daha büyüktür.

Çalışma yaşamının en önemli konularından olan iş sağlığı ve güvenliğine yönelik olarak, birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de gerekli önlemler yeterince alınmamaktadır. Oysa bir ülkenin İş Sağlığı ve Güvenliğine yönelik politikaları o ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmişlik düzeyi ile doğru orantılıdır. Ekonomileri zayıf olan, sosyal devlet kavramının gereklerinin uygulanmadığı ülkelerdeki İş Sağlığı ve Güvenliğinin gelişimi, gelişmiş ülkelere göre daha yavaş gelişme göstermektedir.

İş Sağlığı ve Güvenliğinde temel amaç; çalışma yaşamında çalışanların sağlığına zarar verebilecek hususların önceden belirlenerek gereken önlemlerin alınması, rahat ve güvenli bir ortamda çalışmalarının sağlanması, iş kazaları ve meslek hastalıklarına karşı çalışanların psikolojik ve bedensel sağlıklarının korunmasıdır. Sosyal hukuk devletinin temel işlevi, güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak, çalışanları çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korumak, çalışanların güvenlik, sağlık ve refahını sağlamak ve geliştirmektir. Hızlı gelişen sanayileşmeye bağlı olarak iş yerlerinde yeterli önlemlerin alınmaması her yıl artan iş kazaları, meslek hastalıkları ve çevre kirliliği, insan ve çevre sağlığını tehdit eder bir noktaya ulaşmıştır. Bu noktada gerek küresel ölçekte gerekse ulusal düzeyde sermayenin yönelimlerini ve kendini yenileme süreçlerini kavramak gerekmektedir. Büyük şirketler küresel ölçekteki işlemler için birleşme eğilimi gösterirken ulusal düzeydeki işletmeler ise esnekliklerini artırarak bu süreçteki pazar payını korumaya çalışmaktadırlar.

Bu amaçla şirketler, bağımsız ve merkezi kontrolün dışında çalışan daha küçük ve daha fazla birimlere parçalanma, küçük birimlerin etkinliklerini kaynak dışında bırakma, küçük işletmeleri taşeronla verme ve esnek çalışma organizasyonu ile geliştirmeye yönelmektedir. Bu

eğilimin gelecekte daha fazla artacağı ve sendikasılaştırma ile daha olumsuz çalışma koşulları doğacağı, tek yanlı bilgilendirme ve daha düşük ücretlere yol açacağı beklenmektedir.

Çalışılan ortamın ve üretim süreçlerinin yetersiz ve olumsuz koşulları, çalışanların en temel hakkı olan sağlıklı yaşam ve çalışma hakkını tehdit etmektedir. Bu nedenle, İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda gerekli önlemlerin alınması bir zorunluluk olmalıdır. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının ortadan kaldırılması; bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sağladığı olanakların bu alana yönelik olarak geliştirilmesi, bilimsel araştırmaya dayalı riskin doğru tanımlanması, planlı çalışma ve üretim sürecindeki gelişmelerin bilimsel yöntemlerle incelenmesi ve bilimsel-mühendislik kriterlere uygun sürekli bir "Risk Yöntemi" uygulamasının gerçekleştirilmesiyle sağlanabilir. İş Sağlığı ve Güvenliği; tıp, mühendislik ve sosyal bilimleri içeren çok bilimli bir konudur.

İş kazaları ve meslek hastalıkları sonucu maddi ve manevi kayıplar gelişmekte olan ülkelerin kalkınma çabaları önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. Ödenmesi gereken fatura ise bu ülkelerin Gayrı Safi Milli Hasıllarının önemli bir bölümünü teşkil etmektedir. Bazı kaynaklarca, endüstrileşmiş ülkelerde iş kazaları ve meslek hastalıklarının toplam maliyetinin, bu ülkelerin Gayrı Safi Milli Hasıllarının % 1'i - % 3'ü oranında değiştiği belirtilmektedir. Ülkemizde ise en iyimser yaklaşımla, iş kazaları ve meslek hastalıklarının toplam maliyetinin yılda 4 milyar doların üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Daha sağlıklı ve daha güvenli işyeri ortamı, daha verimli bir çalışmanın da ön koşuludur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde İş Sağlığı ve Güvenliği, toplumsal kalkınmanın belirleyici unsurları arasında yer almaktadır.

SSK istatistikleri yalnızca sigortalı işçileri kapsamaktadır. Ülkemizde kaçak işçileri ve SSK'lı olmayan çalışanları göz önüne aldığımızda; bilinmeyen veya bildirilmeyen iş kazaları ile bu sayının SSK istatistiklerinin çok üzerine ulaşacağı açıktır. İstatistiklere göre, iş kazalarının % 72' sinin 50'den az işçi çalıştıran işyerlerinde yani İş Sağlığı İş Güvenliği Kurullarının zorunlu olarak kurulması gerekmeyen işyerlerinde olduğu görülmektedir.

Başta Anayasa olmak üzere, Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nda, İş Kanununda, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda, Sendikalar Kanununda, İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği ile ilgili tüzük ve yönetmeliklerde konuyla ilgili düzenlemeler mevcuttur. Ancak bunlar; günün koşullarına göre yetersiz, eksik, dağınık ve en önemlisi devlet ve işveren tarafından tam olarak uygulanmamaktadır. Devletin, işçi sağlığı-iş güvenliği alanında araştırma yaptırmaktan, üretim süreçleri konusunda tarafları bilgilendirmeye, ulusal

mevzuatı günün gereksinimlerini karşılayacak bir biçimde güncelleştirmekten, insan sağlığını her şeyin üstünde tutarak işyerlerini etkili bir biçimde denetlemesine kadar pek çok sorumluluğu vardır. İşverenlerin büyük bir bölümü; çalışanın korunmasını yani işçi sağlığı ve iş güvenliği önlemlerinin alınmasını bir maliyet unsuru olarak görmektedir. Yasaların, yönetmeliklerin zorunlu kıldığı önlemlerin alınması konusunda işverenlerin sorumluluklarını kendiliğinden yerine getirmeleri beklenmemelidir. İşverenler son yıllarda, süresi belirli hizmet akdi ile işçi çalıştırarak, part-time çalışmayı yaygınlaştırarak, hızla taşeronlaşarak, fason iş vererek, eve iş verme sistemini yaygınlaştırarak, işyerlerini ve işçileri küçük birimlere bölmeye ve sendikasızlaştırmaya çalışmaktadırlar. Bunların sonucu olarak, denetim zorlaşmakta ve alınması gereken önlemler takip edilememektedir.

Madencilik sektörü özellikle de yeraltı madenciliği, doğası gereği içerdiği riskler nedeniyle dünyanın her yerinde planlama, yatırım ve üretim aşamasından pazarlama aşamasına kadar çok özel önlemler, donanım, bilgi, deneyim, uzmanlık ve sürekli denetim gerektiren dünyanın en ağır iş kollarından birisidir. Ülkemizdeki madencilikle ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının bu bilgi ve deneyime ulaşması uzun yıllar gerektirmiştir. 1980'li yıllardan itibaren uygulanan neo-liberal politikalar sonucunda kamunun faaliyet alanları daraltılarak madencilik sektörü yarı yarıya küçültülmüş, uzun yıllar gerektiren bilgi ve deneyim birikimi de darmadağın edilmiştir. Böylelikle bir yandan ülkemiz madencilik kamu kuruluşlarındaki "mevcut üretim kültürünün/birikiminin" bir anlamda reddedilmesi ve bu alanların yetersiz ve deneyimsiz özel kuruluşlara bırakılması, bu yapılırken kamusal denetimin de iyice gevşetilmesi sonucu özellikle iş kazalarına davetiye çıkarmaktadır.

Yaşam en temel insan hakkıdır. Dünyada her gün milyonlarca insan, engellenebilecek ve hukuken de engellenmesi zorunlu olan iş kazaları ve meslek hastalıklarından dolayı yaşamını yitirmekte, meslek hastalıklarına yakalanmakta veya sakat kalmaktadır. ILO' nun 2009 yılı açıklamalarına göre dünyada her yıl 270 milyon iş kazası meydana gelmekte, her 15 saniyede bir işçi ve her gün yaklaşık 6 bin 300 kişi iş kazası veya meslek hastalıkları nedeniyle yaşamını kaybetmektedir.

Ülkemiz, iş kazalarında ön sıralarda yer almaktadır. Son yıllardaki kaza istatistikleri incelendiğinde, özellikle madencilik sektöründe iş kazalarının belirgin bir şekilde artarak devam ettiği görülmektedir. Odamız kayıtlarına göre, 2008 yılında 43 maden çalışanı iş kazası sonucu yaşamını yitirmişken, 2009 yılında bu sayı 92'ye yükselmiş, 2010 yılında ise 105'e ulaşmıştır. 2011 yılının ilk üç ayında 24 maden çalışanı yaşamını yitirmiştir. Ülkemizde meslek

hastalıkları ile ilgili yaygın bir çalışma yoktur ve çalışanlar bazı hastalıkların meslek hastalığı olup olmadığını bilememektedir. Ülkemizde meslek hastalıkları; gerek tanısının konulması ve tedavinin düzenlenmesi, gerekse rehabilitasyonunun sağlanması açısından çok sorunlu bir alandır. Bu nedenle ülkemizde meslek hastalıklarına tanı konulması süreci yeniden ele alınmalıdır. İş kazalarındaki dolaylı harcamalar, doğrudan harcamaların 4 ile 10 katı arasında gerçekleşmektedir. Bu nedenle iş kazalarının sosyal güvenlik sistemine maliyeti büyük meblağlara ulaşmaktadır. ILO'ya göre gelişmekte olan ülkelerin iş kazaları ve meslek hastalıkları maliyetlerinin, gayri safi yurt içi hasıllarının (GSYİH) % 4'ü civarında olduğu tahmin edilmektedir.

Madencilik kuruluşlarımızdaki mevcut deneyim birikiminin yok edilmesi, maden işletmeciliğinin yetersiz, donanımsız ve deneyimsiz kişi veya kuruluşlara bırakılması; kısa sürede yüksek kar sağlamak amacıyla yapılan üretim projeleri, hızlı ve yüksek kazanç için yapılan üretim zorlamaları, bir yandan yetersiz, liyakatsiz kişilerin siyasal amaçlarla kilit mevkilere atanması ve diğer yandan da kamusal denetimin iyice gevşetilmesi kazaların kaçınılmaz hale gelmesine neden olmaktadır. On yıl önce 2000 yılında bir meslektaşımızın söylediği gibi;“... **Acilen müzakere edilmesi gereken, dehşetli bir tempoyla ocaklarımızı kasıp kavuran ölümlü kazalardır. Tam mekanizasyona bir türlü kavuşmayan, yeterince havalandırılmayan, bilim, teknik ve teknolojiden uzak, eciş bücüş tozlu panolarda hala ağaç altında çalıştırılan insanlarımız, Avrupa'daki meslektaşlarına göre, hayati tehlike açısından hala haddinden fazla risk altındadır...**”

Bu kazalardan en etkilenen, en derinden yaşayan, hiç kuşkusuz maden mühendisleri ve onların örgütlü olduğu Maden Mühendisleri Odası'dır. Odamız, üyelerinin pratikte kazandığı bilgi ve donanımlarından aldığı güçle kazaların önlenmesi için her platformda görüşlerini açıklamakta, raporlar hazırlamakta, eğitimler vermekte, seminerler, sempozyumlar düzenlemekte, çözüm önerilerini ilgili devlet kurumlarına iletmekte, onlarla ortak çalışmalar yapmakta, saha çalışmaları ile üyelerini ve sektör çalışanlarını eğitmektedir. Tüm bu çalışmaların amacı, sistemin oluşturduğu olumsuzlukları göz ardı etmeden olabildiğince kazaları minimize etmektir. Ancak asıl çözüm, kar öncelikli bir üretim modelinin değiştirilmesi ve insanı öne çıkaran yeni bir yapının kurulmasından geçmektedir.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE EĞİTİM

İçinde bulunduğumuz yüzyılda bilim ve teknolojinin gelişme hızı baş döndürücüdür. Bilimsel bilgi ve teknolojik gelişmelerin çok kısa bir süre için izlenilmemesi durumunda bile, madencilik sektöründe bulunan çeşitli kademelerdeki personelin bilgi birikiminde önemli eksiklikler yaşanmaktadır. Bu durum ile birlikte ülkelerin gelişmişlik ölçeğinde ön sıralarda yer alması, çok büyük oranda bilimin ve teknolojinin geliştirilmesine ve ülkelerin bilgi ve üretim teknolojileri yaratma yeteneklerine bağlıdır.

Ülkemizde, madencilik sektöründe istihdam edilen personele yönelik temel, bilimsel, üniversite ve üniversite sonrası eğitim son derece ihmal edilmiş durumdadır. Madencilik sektöründe ne kamu ne de özel sektör bu konuya yeterince ilgi göstermektedir. Madencilik eğitimi veren üniversite ve yüksek okulların da bu konularda ciddi projeler ürettikleri söylenemez. Dolayısıyla, işçi, operatör, formen, usta, tekniker, yönetici ve mühendislik aşamalarında temel ve yenilenme eğitimlerine yönelik olarak bir açığın mevcut olduğu bilinmektedir.

Günümüzde ülkemizde bulunan üniversitelerimizden halen 19'unda maden mühendisliği bölümü bulunmakta, bu bölümlerden 7 adedi ikinci öğretim vermekte ve ikinci öğrenimlerle birlikte toplam 30 program ile öğrenim yapılmaktadır. Bu programların içinde İTÜ bünyesinde açılan Cevher Hazırlama mühendisliği ve Okan Üniversitesi'nde açılan Delme-Patlatma Mühendisliği programları da bulunmaktadır. Her biri 26-77 arası öğrenci alan bu bölümlerde öğrenci fazlalığı nedeniyle var olan olanakların giderek daraldığı, eğitim kalitesinin düştüğü, altyapı olanaklarının yeterince oluşturulmadığı görülmektedir.

Ülkemizde halen faaliyette bulunan yerbilimlerinde mühendis yetiştiren bölümler, öğretim üyesi kadrosu yönünden karşılaştırıldığında, aralarında çok büyük uçurumlar olduğu görülmektedir. Yeni açılan maden mühendisliği bölümleri ise, çoğunlukla bir kaç öğretim görevlisinin varlığı altında açılmakta ve faaliyetini uzun yıllar bu şekilde sürdürmektedir. Bu durum eğitim kalitesinin düşmesinde en büyük etkenlerden biridir.

Öğretim kalitesini yakından ilgilendiren diğer bir etken öğrenci sayısıdır. Ülkenin ihtiyacına göre belirlenmesi gereken öğrenci sayısı, politik öncelikler çerçevesinde hızla arttırılmış ve bugün üniversiteler, sektör ihtiyacının çok üzerinde mühendis yetiştirmek zorunda bırakılmıştır. Her yıl 1.500 civarında öğrenci maden mühendisliği bölümlerine kayıt yaptırmaktadır. Her yıl 1.000'e yakın öğrenci maden mühendisliği diploması almaktadır. Yıllardır yeni bölümlerin açılmaması, var olanlarında sayı ve kontenjanlarının azaltılması

çeşitli platformlarda dile getirilmiş olsa da, daha farklı öncelikleri göz önüne alarak oluşturulan hükümet politikalarında bunun tersine uygulamalar yer almıştır.

Ülkemizdeki maden mühendisliği bölümlerinin sorunları bir hayli fazladır. Bölümlere genel bütçeden ayrılan kaynaklar yetersizdir. Yeni üniversite ve bölümlerin açılması her bir bölüme düşen payın daha da azalmasına neden olmaktadır. Gelişmiş bölümlerin sanayi ile işbirliği yaparak belirli ölçüde mali kaynak üretmeleri mümkün gözükse de, genel olarak kaynaklar ve üniversite sanayi işbirliği yetersizdir. Sanayiciler, üniversiteleri sorunlarını anlamamakla ve arzu edilen kalitede proje üretmemekle suçlarken; üniversiteler, madencilik kurumları için yapılan projelerin yeterince değerlendirilmeden raflara kaldırılmasından şikâyetçidir.

Günümüzde kamu yatırımlarının yapılmadığı ve özel sektörün de kamunun boşluğunu dolduracak yatırımları gerçekleştirmediğini rahatlıkla söylenebilir. Gerekli altyapı oluşturulmadan açılan bu bölümler, ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Madencilik sektörünün ihtiyacından çok fazla sayıda meslektaşımız mezun olmaktadır. Yeni bölümler açılmamalı ve açılmış, ancak öğretim kadrosu ve altyapı hizmetlerini veremeyen bölümlere zaman geçirilmeden gereken yatırımlar yapılmamalıdır. Belli düzeye ulaşamayan bölümler kapatılmalı, öğrenciler diğer maden mühendisliği bölümlerine aktarılmalıdır. Bugün sayıları yurtdışı üniversitelerden mezun olanlarla 15.000' lere ulaşan meslektaşımızın arasında, madencilik sektöründe iş bekleyen ve iş bulamadığı için başka alanlarda iş arayan yüksek oranda meslektaşımız bulunmaktadır. Maden Mühendisliği bölümlerinin ders programlarının, çağın ve sektörün gereklerine göre yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNDE İSTİHDAM ve MADEN MÜHENDİSLERİ

Büyük ölçekli maden üretimi, birçok ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınmasında önemli bir rol oynamaktadır. Madencilik, işsizlik ve yoksulluğun yüksek olduğu kırsal bölgelerde, gerek doğrudan gerekse söz konusu faaliyetin yarattığı yan ekonomik faaliyetler sonucu binlerce kişiye istihdam olanağı sağlamakta, istihdam ile yaratılan gelir, kırsalda üretilen mal ve hizmetlerin tüketilmesi bakımından da yaşamsaldır.

Madencilik katma değer yaratan emek yoğun bir sektördür. Bilimsel çalışmalara göre 1 maden çalışanı yanında 12 kişiyi daha istihdam etmektedir. Yani madende çalışan her kişi dolaylı olarak 12 kişiye daha iş imkânı yaratmaktadır. Hem istihdam boyutuyla hem de arz güvenliği boyutuyla yerli kaynaklara yönelmesi gerekmektedir. Aynı zamanda madencilik

emek yoğun bir sektördür. İstihdam yaratmada öncelikli sektör olan madencilik sektörünün önü açıldığı takdirde ve yeni üretim alanları devreye alındığı takdirde bu iş gücünün hızla artacağı tahmin edilmektedir.

Yine 2006 yılında madencilik sektöründe iş gücünün eğitim ve öğrenim durumunu değerlendirmeye yönelik olarak DPT tarafından bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaya göre madencilik sektöründeki 176.000 çalışanın % 69,3 ü ilköğretimin ilk bölümü düzeyindedir. İlköğretimin orta bölümü ve lise düzeyinde öğrenim görenlerin payı sırasıyla % 18,8 ve % 6,8 olup, sektörün genel ortalaması diğer sektörlerle kıyaslandığında iyi durumdadır. Ancak genel olarak ülkemizde eğitim ve öğretim düzeyinin artışına paralel olarak sektörde çalışanların eğitim ve öğretim düzeyinin 2002 yılı değerlerinin üzerinde olduğu tahmin edilmektedir.

Madencilik sektörünün ekonomi içindeki ağırlığına ilişkin bir diğer önemli gösterge ise istihdam verileridir. Madencilikte istihdama ilişkin istatistiklerdeki tüm olumsuzluklara rağmen, çeşitli kamu kurumları mevcut kaynaklardan elde edilen bilgiler ve tahminlerden yararlanılarak istihdam rakamlarını belirlemiştir. TÜİK, 2005 Nisan ayı için verdiği madencilik sektöründeki istihdam rakamı 122.000'dir. Sektördeki istihdam durumunu, dolaylı istihdam hariç olmak koşuluyla bu rakamlara göre incelemek yanıltıcı olmayacaktır. Ülkemiz ekonomisinde sektörel işgücü ve ücretlere ilişkin veriler son derece yetersizdir. Ulusal veri tabanının bu eksikliği sektörel düzeyde istihdam ve ücret ödemelerinin doğru olarak hesaplanmasını engelleyerek, verimlilik ve gelir dağılımına ilişkin yapılan çalışmaların sonuçları hakkında çeşitli kuşklara yol açmaktadır.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de taşeronlaşma; yaygın ve planlı bir biçimde uygulamaya sokulmasının başlıca amaçları arasında, çok sayıda işçinin çalıştığı işyerlerinde üretim ilişkilerinin parçalanması yer almaktadır. Bu durumun hedefinin de işçilerin örgütlenmesinin önüne geçmek olduğu gibi taşeronlaştırma olgusunun, üretimi ana firma ve taşeron firma olarak böldüğü ve bu bölünmenin gerek üretim ilişkilerini gerekse de işçilerin yan yana gelmesini engellemektedir.

Dünya Maden İşçileri sendikası ICEM'ın 2008 yılındaki konferansında taşeron işçiliğinin birçok kıtada denetlenemez bir hale geldiği örneklerle ortaya konmuştur. Bu konferansta belirtilenlere göre; Hindistan'da madencilik ve elmas sektöründe hemen hemen bütün maden işçileri taşeron ilişkisiyle istihdam edilmektedir. Bu çalışma biçimi Tayland ve Kore'de de pek farklı değildir.

DİE ve TÜİK verilerine göre; ülkemizdeki madencilik işkolunda 1981 yılında özel sektörde 13.564, kamuda 80.625 kişi çalışırken, 2008 Temmuz ayı istatistiklerine göre kamuda toplam 594 işyerinde 26.545 personel çalışırken, özel sektörde 8.543 işyerinde 111.181 personel çalışmaktadır. Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere madencilik sektöründe kamuda çalışan kadrolu personel sayısı hızla azalırken, özel sektörde ve özel sektöre ait maden ocaklarında çalışan taşeron firmalarda çalışan ve çoğu süreli ve mevsimlik olan işçi sayısı giderek artmaktadır.

Sektörün gelişmesine en büyük katkılardan birini yapan ve madencilik bilim ve tekniğini sektöre uygulayan maden mühendislerinin istidamı konusundaki politikalar hiç de iç açıcı değildir. Odamıza kayıtlı yaklaşık 12.500 üyenin %39'u işsiz ya da meslek dışı bir işte çalışmaktadır. Bu oranın üniversitelerden her yıl mezun olanlarla birlikte hızla yükseleceği de bir gerçektir.

Çözüm olarak; öncelikle kamuda özelleştirme politikalarından vazgeçilmeli, kamu yatırım ve finansman kararnameleindeki işçi alımına getirilen kısıtlamalar kaldırılmalıdır. Sürekliliği olan, sorumluluğu olan kadrolu işçi alınmalı, halen çalışmakta olan taşeron işçileri kadroya alınmalıdır. Kamu kurumlarında çalışmakta olan ve asıl iş ile asıl işe yardımcı işlerde çalışan tüm işçiler o işyerlerinin asıl işçileri sayılmalıdır.

2007 yılında yapılan bir çalışmada istihdam yaratma maliyetinin en düşük madencilik ve tarım sektörlerinde olduğu belirlenmiştir. 2007 yılı teşvik belgelerine göre bir kişilik istihdam yaratmak için yapılan ortalama yatırım tutarı madencilikte 122.000, tarımda ise 145.900 TL düzeyinde gerçekleşmiş, bu iki sektörü de 158.100 TL ile hizmetler sektörü izlemiştir.

Madencilik, ülkeye direkt döviz getirisi sağlaması, istihdam yaratması, hizmet ve yan sanayi sektörleri oluşturması ve bölgesel kalkınmayı ön plana çıkarması açısından da önemli bir sektördür. Aynı zamanda, madencilik, yatırımcı için son derece riskli ve yatırım sermayesinin geri dönüş süreci uzun olan bir sektördür. Madencilik, istihdam ağırlıklı bir sektör olup, genelde kırsal alanda faaliyet gösteren bir üretim dalı olarak, kırsal alandan kentlere yoğun göçü önleyici bir rol üstlenir. Bütün bu özellikleriyle madencilik sektörü, sanayi ve diğer sektörlerin itici gücü olarak, katma değeri yüksek, ekonomik kaynak oluşturan önemli bir sektör haline getirilmeli, madenciliğimiz ülke kalkınmasında geri planda kalmaktan kurtarılmalıdır.

MADENCİLİK SEKTÖRÜNÜN SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİMİZ

SORUN: Madenlerimiz, borç ödemek ve bütçe açıklarını kapatmak önceliğiyle üretilmektedir.

ÇÖZÜM: Bir ülkede madencilğin amacı “ülkenin doğal sermayesini işleyip bunu ekonomik, toplumsal ve insani sermayeye çevirmek; kalkınmayı bu tarzda gerçekleştirmek; ve daha adil ve üst düzeyde bir gelir dağılımı” nı sağlamak olmalıdır.

SORUN: Madenlerimiz hammadde ya da yarı mamul olarak ihraç edilmektedir.

ÇÖZÜM: Madencilik sektörünün ülke kalkınmasındaki kritik önemi, fazla miktarda üretilerek yurt dışına hammadde olarak satılıp döviz elde edilmesinde değil, yerli sanayiye düşük maliyette ve kaliteli girdi sağlamasındadır. Bu çerçevede, madencilik sektörünün planlanmasında ülke sanayi sektörleri ile entegrasyon ön planda tutulmalıdır.

SORUN: Maden Mevzuatı kamu yararı öncelikli maden üretimi için uygun değildir.

ÇÖZÜM: Tüm tarafların katılımıyla yeni bir Maden Kanunu hazırlanmalıdır.

SORUN: Ülkemizin Ulusal Madencilik Politikası bulunmamaktadır

ÇÖZÜM: Ulusal madencilik politikalarının oluşturulması için, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın koordinatörlüğünde tüm sektör bileşenlerinin, meslek odalarının ve üniversitelerin katılacağı Madencilik Şurası toplanmalıdır.

SORUN: Madencilik sektörü, bürokratik olarak bir çok Bakanlık ve Genel Müdürlük ile muhatap olmakta ve sorun yaşamaktadır.

ÇÖZÜM: Madencilik Bakanlığı kurulmalı ve sektöre hak ettiği önem verilmelidir.

SORUN: Madenlerimiz piyasa koşullarına ve önceliklerine göre hızlı tüketilmekte ve azalmaktadır.

ÇÖZÜM: Madenler tükenen kaynaklar olup, ülkemizin ihtiyaçlarına göre planlı bir şekilde üretilmelidir. Gelecekte gereksinim duyacağımız ve titizlikle saklamamız gereken stratejik madenlerimiz belirlenmeli ve korunmalıdır. Stratejik madenler kamu eliyle işletilmeli, sektörde özelleştirme ve taşeronlaştırma politikalarından derhal vazgeçilmelidir.

SORUN: Madencilik sektöründe bilimsel ve teknik çalışmalar yetersizdir.

ÇÖZÜM: Madencilik arama, işletme ve zenginleştirme süreçleri AR-GE yatırımlarıyla desteklenmelidir. Devletin, birikimli ve donanımlı kurumlarıyla AR-GE alanında yönlendirici ve destekleyici olması zorunludur. Bu yaklaşım, madenlerin hammadde olarak ucuza ihracı yerine, yüksek katma değer ve istihdam yaratan rafine ve uç ürüne dönüştürülmesini gerekli kılacaktır.

SORUN: Mühendise gereken önem verilmemektedir.

ÇÖZÜM: Madenlerin aranması, bulunması, rezerv hesapları, üretimi, tetkik ve analizleri ile teknolojik özellikleri bütünüyle mühendislik işidir. Bu faaliyetlerde mutlaka yeterli sayıda maden mühendisi yer almalıdır.

SORUN: Maden Mühendisliği Eğitimi istenilen düzeyde değildir.

ÇÖZÜM: Nitelikli maden mühendisi yetiştirilmesi amacıyla yeniden planlama yapılmalıdır. Üniversitelerin öğretim kadrosu ve altyapı eksiklikleri giderilmelidir.

SORUN: Yürürlükte bulunan 4857 Sayılı İş Kanunu; 50 den az işçi çalıştıran (sektörümüz ağırlıklı olarak bu durumdadır) işyerlerinde iş kazalarının önlenmesinde yetersiz kalmaktadır.

ÇÖZÜM: Çıkarılacak mevzuatlar ile madencilik sektörü de dâhil olmak üzere, “çok tehlikeli grup” kapsamında değerlendirilen bütün işyerlerinde işçi sayısına bakılmaksızın, iş sağlığı ve güvenliği kurullarının oluşturulması, işyeri hekimi, iş güvenliği mühendisi çalıştırma zorunluluğu mutlaka sağlanmalıdır.

SORUN: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, denetlenecek iş yeri sayısı ve mevcut denetim eleman sayısı dikkate alındığında gerekli denetimleri yeterince yapamamaktadır.

ÇÖZÜM: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının denetim kadrolarının sayısı mutlaka arttırılmalı, denetlemenin hedefine ulaşabilmesi için işletmelerde çalışmış deneyimli maden mühendisleriyle güçlendirilmeli, bunların yanına yeni elemanlar katılarak deneyimlerin aktarılması sağlanmalıdır.

Madenler, Anayasanın 168’inci maddesine göre, devletin hüküm ve tasarrufu altında olup, kontrolü de yine devlet tarafından yapılmaktadır. Yasa ile, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının madencilikten sorumlu birimi olan Maden İşleri Genel Müdürlüğüne “madencilik faaliyetlerinin iş güvenliği ve işçi sağlığı ilkelerine uygun yürütülmesini takip etme” görevi de verilmiştir. Bu kuruluş, uzmanlık gerektiren İSG denetimi konusunda eleman yokuşu nedeniyle görevini yapamamaktadır. Maden İşleri Genel Müdürlüğü arama, işletme ruhsatı dahil 44 bin ruhsatı 250 civarında teknik elemanla denetlemek zorunda kalmaktadır. Bunun fiziken mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu denetimler hiç yapılamamakta ya da eksik yapılmaktadır. Dolayısıyla Maden İşleri Genel Müdürlüğü bu gerekçe nedeniyle hem nitelik hem nicelik olarak, başta maden mühendisleri olmak üzere diğer mühendislerle kadrosunu güçlendirmek durumundadır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının denetlemedeki yetki sınırları açıkça belirlenmelidir.

SORUN: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılan İş Kanunu ve ilgili yönetmelikleri, madencilik sektöründe etkin denetlemenin yapılabilmesi bakımından yetersizdir.

ÇÖZÜM: İş kazalarının çok önemli bir kısmı önlenemez ve gelişmiş ülkeler bunu başarmıştır. Ancak ne yazık ki ülkemizde hâlâ kazalar “kader” olarak görülmektedir. Bunu değiştirmenin yolu ilgili tarafların katılımıyla denetim mekanizmalarını oluşturacak mevzuatların çıkarılması, çıkarılacak mevzuatlarda yaptırım hükümlerinin konulması, bunların uygulanmasından ve çalışanların eğitiminden geçmektedir. Söz konusu mevzuat, gözden geçirilerek madencilik sektörünün özellik arzeden sorunları da göz önüne alınarak yeniden düzenlenmelidir. Kazalara neden olan etmenler belirlenerek, çıkarılacak risk haritası kapsamında tüm taraflarca değerlendirilip, alınacak önlemler belirlenmelidir.

SORUN: Maden aramaları uzun yıllardır ihmal edilmiştir. Ülkemizdeki madenler yeterince aranmamıştır.

ÇÖZÜM: MTA personel, malzeme ve ekipman yönünden ele alınmalı, teknik ve teknolojik yönden günün gereklerine göre teçhiz edilerek ülkenin bugün ihtiyaç duyduğu, gelecekte duyacağı hammaddelerin aranmasına zaman geçirilmeden başlanılmalıdır. Gelişen teknolojiler nedeniyle işletilebilir cevher tenörleri oldukça düşmüştür. Geçmişte % 4-5 tenörlü bakır madeni işletilebilirken bu oran günümüzde % 0.4'lere kadar düşmüştür. Bu gerçekler ışığında kaynaklar yeniden belirlenmeli ve aranmalıdır. Laboratuvarlar yenilenerek, cevher analizlerinin, teknik ve teknolojik özelliklerin belirlenmesinin yurt dışında yaptırılmasına son verilmeli, uluslararası düzeyde akredite olmuş sisteme kavuşturulmalıdır.

SORUN: 5177 Sayılı Kanunla Değişik 3213 Sayılı Maden Kanunu'nda değişiklik yapılarak bazı madenlerin denetimini Özel İdarelere devredilmiştir. Söz konusu kurumda yeterli ve deneyimli maden mühendisi ve diğer teknik eleman bulunmadığı için Maden Kanununun gerekleri yerine getirilemediği gibi bu durum iş kazalarının artmasına da neden olabilecektir.

ÇÖZÜM: Maden İşleri Genel Müdürlüğü teşkilatı güçlendirilmeli ve taşra teşkilatı oluşturulmalıdır. Özel İdarelerde mutlaka madencilik birimi kurulmalı, bu birimler maden mühendisleriyle güçlendirilmelidir.

SORUN: Teknik nezaretçi uygulamasında; aynı zamanda iş güvenliğinden de sorumlu olan mühendis ücretini, denetlemek durumunda olduğu işyeri sahibinden almakta olup, bu durum mühendisin, işletme ile ilgili kararlarında özgür davranmasını engellemektedir.

ÇÖZÜM: Ruhsat sahasındaki uygulamanın projesine uygunluğunun kontrolü, eksikliklerin belirlenerek önerilerin yapılabilmesi, gerektiğinde işin durdurulabilmesi ve bu bağlamda iş kazalarının önüne geçilebilmesi için teknik nezaretçinin özgürce karar vererek nezaret görevini gereğince yerine getirebilmesine bağlıdır. Bu nedenle teknik nezaretçinin ruhsat sahibine bağlı olmadan ücretini oluşturulacak direkt bir fondan alması için gerekli yasal düzenlemeler acilen yapılmalıdır.

SORUN: Madencilik sektöründe teşvikler yetersizdir.

ÇÖZÜM: Madencilik sektörü ilk yatırımı çok fazla olan ve risk sermayesi yüksek bir sektördür. Yatırılan sermayenin geri dönüşü uzun yılları almaktadır. Ayrıca iş güvenliği yatırımları çok pahalı ve zorunlu yatırımlardır. Bu gerekçelerle, özellikle iş güvenliği yatırımlarında sektör teşvik verilerek desteklenmelidir.

SORUN: Yeterince eleman alınmaması ve yatırım yapılmaması, Kamu Kurum ve Kuruluşlarını işlevsiz hale getirmektedir.

ÇÖZÜM: MTA, TKİ, TTK, ETİMADEN, BOREN, EÜAŞ, TCK, DSİ gibi araştırıcı ve üretici madencilikle ilgili kamu kurumları güçlendirilmelidir. Tecrübeli kadroların yeni kadrolara bilgi aktarımını sağlamak amacıyla düzenli olarak maden mühendisi dahil teknik eleman istihdamı sağlanmalıdır.

SORUN: Sanayimizin ana girdisi elektrik enerjisinin önemli hammaddelerinden biri olan yerli kömür kaynaklarımızın yeterince kullanılmaması, bunun yerine ithal kömür ve ithal doğal gazı dayalı politikalar, enerji arz güvenliğinden de öte ülke güvenliğini tehlikeye düşürmektedir.

ÇÖZÜM: Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu, Enerji Piyasası Kanunu'na dayanarak kamunun enerji yatırımı yapmasına olanak tanınmamaktadır. Enerji bir kamu hizmetidir. Sürdürülebilir yaşamın ve arz güvenliğinin sağlanması için IMF ve Dünya Bankası'nın dayatmaları ile enerji planlaması, yatırımı ve üretiminin kamu tarafından yapılmasının önündeki yasal engeller ortadan kaldırılmalıdır. EÜAŞ'ın ve diğer kamu kurumlarının elindeki linyit havzalarındaki kömürlerin yakıt olarak kullanılacağı, üretim projeksiyonunda yer alan termik santrallerinin yapımına, 4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanununda da yer aldığı üzere "özel sektör yatırımlarının yetersiz kalması durumunda kamu kuruluşlarının (EÜAŞ) yeni üretim tesisi yatırımı yapması" hükmünün işletilerek, kamu eliyle bir an önce başlanması gerekmektedir.

Temiz kömür teknolojilerinin kullanımı teşvik edilmelidir. Isıl değeri düşük, kül, nem ve kükürt değerleri yüksek olan kömürlerimizin iyileştirilmesi, dolayısıyla çevreye daha az zarar

vermesinin sağlanması ve ithal kömürlerle rekabet koşullarının oluşturulması amaçlarıyla temiz kömür teknolojilerinin kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.

İhtiyacımız olan enerjinin yerli kaynaklardan karşılanması öncelikli hedef olmalıdır. Ülkemiz önemli miktarda kömür rezervine sahiptir. Ülkemizde ucuz enerji üretiminin sağlanması, bu enerjinin sürekli ve güvenilir olması bakımından yerli kaynaklarımızın kullanılması kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu nedenle yerli kömür kullanımına yönelik termik santral kurulması ve hidroelektrik santrallerin artırılması yoluna gidilmelidir.

SORUN: Madencilik sektörüne gereken önemin verilmeyişi nedeniyle işsizlik ve iç göç sorunu artmıştır.

ÇÖZÜM: Madencilik katma değer yaratan emek yoğun bir sektördür. Bilimsel çalışmalara göre 1 maden işçisi yanında 12 kişiyi daha istihdam etmektedir. Yani madende çalışan her kişi dolaylı olarak 12 kişiye daha iş imkanı yaratmaktadır. Hem istihdam boyutuyla hem de arz güvenliği boyutuyla yerli kaynaklara yönelmesi gerekmektedir.

SORUN: Arama ve işletme aşamasında yapılan madencilik projeleri uygulanmamaktadır.

ÇÖZÜM: Madenlerin arama-işletme ve pazarlama aşamalarında gerçeklere uygun projelendirmeler ve mühendislik hesapları yapılmalıdır. Ruhsat talepleri için MİGEM'e verilen projeler iyi incelenmeli, kontrol edilmeli, gerçeklere uygunluğu araştırılmalıdır. Meslek Odalarının üye ve proje denetim hakkı işler hale getirilmelidir.

Kabul edilen arama ve işletme projelerine uygun çalışma yapılıp yapılmadığı, cevher üretimi yapılıp yapılmadığı yetkililerce belli aralıklarla mutlaka denetlenmelidir.

Sektörel fark gözetmeksizin, tüm maden işletmelerinin yıllık gelirleri üzerinden uygun bir oranda ayrılmış bütçelerini AR-GE faaliyetlerine ayırmaları, bu çalışmalar için bilimsel ve teknik altyapıları güçlü üniversite bölümleri ile işbirliği yapmaları bir kurala bağlanmalıdır.

SORUN: Madencilik çalışmaları sırasında ortaya çıkan olumsuz çevresel etkiler konusunda sektörde bulunan tüm kesimler sorumluluklarını üstlenerek gereklilikleri yeterince yerine getirmemektedir.

ÇÖZÜM: Doğru ve uygulanabilir bir çevre ve madencilik mevzuatının oluşturulması, etkili ve yaygın bir idari örgütlenmeyle, kamusal denetimin sıklaştırılması gereklidir. İşletmelerin çevresel rehabilitasyonu yükümlülükleri ciddi olarak denetlenmeli, Devletçe maden işletmelerinden peşin olarak alınan çevre düzenleme teminatları, kesilen ağaç bedelleri gibi kaynaklar, başka fonlara aktarılmaksızın alınma amacına uygun olarak tekrar kullanılmalıdır.

SORUN: Sektörü ilgilendiren kanunlar tarafların birlikteliği sağlanmadan çıkarılmaktadır.

ÇÖZÜM: Madencilikte başta maden kanunu olmak üzere ilgili diğer bakanlıklar ve kurumlarla gerekli birliktelik sağlanmadan çıkarılan kanunlar, Danıştay ya da Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmekte bu iptaller sonucu sektör zor durumda kalmaktadır. Kanunlar ve yönetmelikler mutlaka ilgili tarafların birlikteliği sağlanarak çıkarılmalıdır.

SORUN: Madenlerimiz genellikle hammadde olarak ihraç edilmekte, bu durumda hem dış ülkelere ucuz kaynak yaratılmakta hem de yerli sanayimize düşük maliyetli ve kaliteli girdi sağlanamamaktadır.

ÇÖZÜM: Madencilik sektörünün tüm alt sektörlerinde üretim arttırılmalı ancak, söz konusu üretimin hedefi dış satım değil, ülke sanayi sektörleri olmalıdır. Madencilik sektörünün ülke kalkınmasındaki kritik önemi, fazla miktarlarda üretilip yurt dışına satılarak döviz elde edilmesinde değil, yerli sanayiye düşük maliyette ve kaliteli girdi sağlamasındadır. Bu çerçevede, madencilik sektörünün planlanmasında ülke sanayi sektörleri ile entegrasyon ön planda tutulmalıdır. Yine madencilik sektöründe aramadan uç ürüne kadar her aşamada ileri teknolojinin kullanımı önemlidir. Burada ileri teknolojinin kullanımının daha temiz, daha etkin bir madencilik süreç ve ürünlerin temini bakımından önemlidir.

ÖNERİLER

1. Sosyal bir hukuk devletinde iş yasaları çalışanların hakkını korumak ve geliştirmek amacını temel ilke alırken, çıkarılan 4857 sayılı İş Yasası tamamen işverenlerin çıkarları doğrultusunda şekillendirilmiştir. Esnek ve kuralsız çalışmayı, işçiyi başka işverenlere kiralamayı, taşeronlaştırmayı yasal hale getiren, kıdem tazminatlarını, fazla mesai ücretlerini, sendikal hak ve yetkileri budayan bu yasa yerine, konunun tüm taraflarının katılımı ile demokratik bir yasa çıkarılmalıdır. İş Mevzuatı eksenini "insan" olan çağdaş bir yapıya kavuşturulmalıdır.
2. İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili yasa, tüzük ve yönetmelikler uluslararası sözleşme, standart ve normlar dikkate alınarak yenilenmeli ve hayata geçirilmelidir. İş Sağlığı ve Güvenliği ile ilgili ulusal politikaların tesisinde etken olması için Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından oluşturulan "İş Güvenliği Konseyi" yapısında, hükümet ve işveren temsilcilerinin yanı sıra, Türk Mühendis Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı ilgili meslek odalarının, Türk Tabipler Birliği'nin (TTB), Türkiye Barolar Birliği'nin (TBB) ve

sendikaların da yer almaları sağlanarak, sürece katacakları olumlu katkılardan yararlanılmalıdır.

3. 4857 sayılı İş Yasası ile İş Sağlığı ve Güvenliği uygulamalarında “İş Güvenliği Mühendisliği” yerine, “İş Güvenliği Uzmanı” tanımı getirilerek mühendislik ile teknik elemanlık birbiriyle eşdeğer tutulmuştur. Temelde mühendislik altyapısı, bilgi birikimi ve deneyimi gerektiren iş sağlığı ve güvenliği uygulamalarında mühendis istihdamı, gerek ilgili kanun gerekse yönetmeliklerde yapılacak düzenlemelerle sağlanmalıdır.
4. Sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamını sağlamak, çalışanları, çalışma ortamından kaynaklanan sağlık ve güvenlik risklerine karşı korumak için TMMOB, TTB, TBB ve sendikaların da içinde yer alacağı düzenleme ve uygulamalar ivedilikle yaşama geçirilmelidir. İş Güvenliği konusunda TMMOB’ye bağlı Meslek Odalarınca eğitilen, belgelendirilen ve denetlenen İş Güvenliği Mühendislerinin istihdam edilmesi zorunlu tutulmalıdır.
5. İş Güvenliği Mühendisliği kavramı, çıkarılacak yeni bir yönetmelikle yeniden tanımlanmalı ve işyerlerinde İş Güvenliği Mühendisi çalışma zorunluluğu getirilerek çalışma koşulları yeniden düzenlenmelidir. “İş Güvenliği Mühendisleri” ücret yönünden işverene bağlı olmamalıdır. İş Güvenliği Mühendislerinin ücret çizelgeleri Bakanlık ve TMMOB’ye bağlı ilgili meslek odalarıyla birlikte belirlenmelidir.
6. İş Sağlığı ve Güvenliğine yönelik eğitimler, ilgili meslek örgütleri tarafından verilmelidir.
7. 50’den daha az işçi çalıştıran işyerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Kurullarının kurulması yasalarla güvence altına alınmalıdır. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri bütün işyerlerini ve tüm çalışanları kapsamalıdır. Bu kurullar, tarafların eşit sayıda temsil edildiği demokratik yapılar olarak düzenlenmeli ve tavsiye kurulundan ziyade yaptırım gücüne sahip bir kurula dönüştürülmelidir.
8. İş kazaları ve meslek hastalıklarının önüne geçilebilmesi için işyerlerinde “Önce İnsan, Önce Sağlık, Önce İş Güvenliği” anlayışı yerleştirilmeli, tüm süreçlerde öncelik İş Sağlığı ve Güvenliğinde olmalıdır.
9. İş Sağlığı ve Güvenliği denetimlerinde hedef işyeri ve işçi sayısı artırılmalı, riskli iş kollarında denetimin etkinliği yeni denetim yöntemlerinin uygulanması ile desteklenmeli, bilim ve teknolojiye gelişmeleri izlemeleri için denetim elemanlarına imkanlar sağlanmalıdır.

10. İş Sağlığı ve Güvenliği konusunda çalışma koşulları ve bu koşullar arasındaki nedensel ilişkileri araştırmak, bilimsel araştırma yapacak, araştırma kurumları oluşturulmalı, eğitim kurumları özendirilmelidir.
11. Eğitim ve öğretim müfredatı, orta öğretimden başlanarak İş Sağlığı ve Güvenliği konusunu da içerecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.
12. Meslek Hastalıkları Hastaneleri işlevine uygun olarak yapılandırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
13. Çalışan herkesin sağlık hakkından yararlanması için ortak sağlık birimleri kurulmalı, İşçi Sağlık Dispanserlerine devlet desteğinin artırılması ve yenilerinin kurulması sağlanmalıdır.
14. Türkiye ve dünyada korkunç boyutlara ulaşan çocuk işçilik konusun-da, çocuk emeği sömürüsü ortadan kaldırılmalı, çocukların rehabilite edilmesi, eğitilmesi ve ailelerine kazanç getirici olanaklar sağlanmalıdır. Ucuz iş gücü olarak görülen kadın işçilikle ilgili bütün olumsuz uygulamalar kaldırılmalıdır.
15. Çalışanlar ile işverenler arasında İş Sağlığı ve Güvenliği duyarlılığı ve bilincinin oluşması sağlıklı ve güvenli işyerinin oluşumu ile paralellik taşımaktadır. Bunun için de güvenlik kültürü, aile kültürü veya toplumsal İş Sağlığı ve Güvenliği kültürü ile bir arada oluşturulmalı ve özendirilmelidir.
16. Ergonomi sadece İş Sağlığı ve Güvenliği alanında değil yaşayan her insanın yaşam felsefesi olmalıdır. Ergonomi, İş Sağlığı ve Güvenliğinin kendisidir. Disiplinler arası bir hizmet gerektirir. Ergonomi bilincinin oluşturulması bir devlet politikası haline gelmelidir.
17. İş yerlerinde iş sağlığı ve güvenliği eğitime önem verilmeli, bu konuda eğitim almamış çalışana işbaşı yaptırılmamalıdır.
18. İş sağlığı ve güvenliği önlemleri işyeri mekanı, teknoloji, üretimde kullanılan hammadde, üretilen ürün, ergonomi v.b. konular daha proje aşamasında planlanmalıdır.
19. Üretim sürecinde kullanılan ekipmanlar ve kişisel koruyucular iş sağlığı ve güvenliği standart ve mevzuatına uygun üretilmelidir. Bu konuda zorunlu standartlar oluşturulmalı, üretim, satış ve kullanım sırasında standartlara göre mutlaka denetim yapılmalıdır.

20. Standart dışı malzemelerin piyasaya girişi ve sunumu engellenmeli ve bu konuda meslek örgütleri, TSE ve Bakanlık kanalıyla bir denetim ağı oluşturulmalıdır.
21. Çalışanların eğitimi, çalışma alanındaki risklere karşı bilgilendirilmeleri, risklere karşı kişisel donanımlarının uygun ve eksiksiz olması işveren tarafından sağlanmalı ve sürekli olarak denetlenmelidir.
22. İş güvencesi ile iş güvenliğinin birbirini tamamladığı gerçeğinden hareketle, tüm çalışanlar insana yakışır “norm ve standartta” bir sosyal güvenlik şemsiyesi altına alınmalıdır.
23. Sigortasız ve sendikasız çalıştırma önlenmeli kayıt dışı ekonomi kayıt altına alınmalıdır.
24. Meslek hastalıklarına ilişkin çalışmalar geliştirilmeli, meslek hastalıkları hastaneleri işlevine uygun olarak yapılandırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.
25. Kazaların tekrarlanmasını önleyecek tedbirlerin geliştirilmesi ve sisteme kazandırılmasını hedefleyen reaktif yaklaşımlar yerine kazaları hedeflemeyen, operasyonlardaki tehlikeleri inceleyerek “Nelerin yanlış gidebileceğini?” araştıran, önceden öngören, sonraki aşamada “daha başka neler olabilir” sorusuna yanıt arayan risk yönetimi yani proaktif yaklaşımlar öne çıkarılmalıdır.
26. İş kazalarının önlenmesi için bilimsel ve teknik yatırımların yanı sıra, çalışma yaşamının da iyileştirilmesi, sendikalaşmanın önündeki engellerin kaldırılması, çalışanların sosyal ve ekonomik yaşamlarının iyileştirilmesi sağlanmalıdır.
27. Ülkemizde her konuda olduğu gibi iş sağlığı ve güvenliği konusunda da sağlıklı veri ve bilgi toplamada sıkıntı yaşanmakta, sistem iyi çalışmamaktadır. İşyerlerinde kaza ve meslek hastalıklarına ait bilgiler bir veri tabanında toplanmalı, bu bilgilerden ölçme ve değerlendirme amaçlı yararlanılmalıdır.
28. Gerek işçi sağlığı gerekse toplum sağlığı; bireylerin prim ödeme gücüne yüklenmeyecek bir biçimde genel bütçeden finanse edilmeli ve koruyucu sağlık hizmetleri geliştirilmelidir.
29. İşçi sağlığı ve iş güvenliği hizmetlerinin sunumu için belirli işçi sayısı aranmamalı; uygulamalar devlet memurları, kendi hesabına çalışanlar, tarım kesimi gibi yaptığı iş ve çevresinden etkilenen tüm toplum kesimlerini kapsamalıdır.
30. Küreselleşme politikaları ile özelleştirmeler sonucunda ortaya çıkan sorunların giderilmesi için tüm çalışanlara iş güvencesi sağlanmalıdır.

31. Kaçak işçilik önlenerek kayıtlı hale getirilmeli, sosyal güvence altına alınmalıdır.
32. Tüm toplu sözleşmelerde İş Sağlığı ve İş Güvenliği konularına kapsamlı yer verilmeli ve sendikaların bu konuya daha fazla sahip çıkması gerekmektedir.
33. Tüm çalışanlara İş Sağlığı ve İş Güvenliği konusunda sürekli eğitim verilerek bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.
34. İş sağlığı ve güvenliği yasası TMMOB'nin uygun görüşü de alınarak acilen çıkarılmalıdır.
35. Çalışanların eğitimi, çalışma alanındaki risklere karşı bilgilendirilmeleri, risklere karşı kişisel donanımlarının uygun ve eksiksiz olması işveren tarafından sağlanmalı ve sürekli olarak denetlenmelidir.
36. Bilinçsizce ve teknolojiden uzak yapılan maden işletmeciliği, gerekli yatırımların yapılmasından kaçınılması, hızlı ve yüksek kazanç sağlanabilmesi için üretim zorlamaları kazalara davetiye çıkarmaktadır. Mühendislik bilim ve teknolojisinden uzak , teknik elemanın gözetim ve denetimi olmaksızın,tamamen ilkel koşullarda yürütülen emek yoğun işletmecilik tarzı terk edilmelidir.
37. Madencilik sektörü de dâhil olmak üzere, riskin yüksek olduğu bütün işyerlerinde işçi sayısına bakılmaksızın, iş sağlığı ve güvenliği kurullarının oluşturulması ve mühendis çalıştırma zorunluluğu mutlaka sağlanmalıdır.
38. Tüm sektörde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili gerekli yatırımların yapılması sağlanmalıdır. Gerekli risk analizleri yapılarak yeterliliği ve uygulanabilirliği denetlenmeli, eksikliklerin giderilmesi için caydırıcı yaptırımlar uygulanmalıdır.
39. Kazaların önlenmesi için bilimsel ve teknik yatırımların yanı sıra, çalışma yaşamının da iyileştirilmesi, sendikalaşmanın önündeki engellerin kaldırılması, çalışanların sosyal ve ekonomik yaşamlarının iyileştirilmesi zorunludur.
40. Dünyadaki tüm kaza incelemelerinde, kazanın meydana gelişinde rol oynayan en önemli faktörlerden birinin de çalışanlardan kaynaklandığı tespit edilmiştir. İş güvencesinin olmayışı, aşırı zorlanma, uzun mesailer ve ergonomik olmayan çalışma koşulları nedeniyle vücudun yorgun düşmesi; ekonomik yoksunluk ve buna bağlı oluşan yetersiz beslenme, ailesel sorunlar ve benzeri durumlar; çalışanın tam olarak işe konsantre olamamasına ve hatalar serisinin oluşumuna neden olarak kazalara davetiye çıkarmaktadır. Kazaların önlenmesi için bilimsel ve teknik yatırımların yanı sıra, çalışma yaşamının da iyileştirilmesi zorunludur.

41. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın, gerekli uygulama ve denetimleri layıkıyla yapabilmeleri için, kadrolarını maden mühendisleri ile güçlendirmesi gereklidir. Sektörde ulusal düzeyde acil durum planı ve risk haritalarının çıkarılması ve bu doğrultuda saha denetimlerinin yapılması büyük önem taşımaktadır.
42. Günümüzde mostra madenciliği giderek azalmakta ve gelecekte derin yer altı madenciliğine doğru bir gidiş yaşanmaktadır. Bu anlamda yeraltı üretim kültürünün yaşatılması büyük önem taşımaktadır. Yer altı üretim kültürünün yaşatılması için bu konuda deneyimli TTK ve TKİ gibi kamu kuruluşlarımızın ayakta kalması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kurumlarımız üretim yaparken aynı zamanda iş güvenliği ve eğitim anlamında okul görevi de görmektedirler. Bu nedenle güçlendirilmeleri için gerekli çalışmalar zaman geçirilmeden yapılmalıdır.
43. Madencilik sektörü ilk yatırımı çok fazla olan ve risk sermayesi yüksek bir sektördür. Yatırılan sermayenin geri dönüşü uzun yılları almaktadır. Ayrıca iş güvenliği yatırımları çok pahalı ve zorunlu yatırımlardır. Bu gerekçelerle, özellikle iş güvenliği yatırımlarında kamu ve özel sektör mutlaka teşvik verilerek desteklenmelidir.
44. Madencilik sektörünün ayakta kalabilmesi için sektörel anlamda teşvik uygulamasının acilen başlatılması gerekmektedir. Bu konuda yasal düzenlemeler zaman geçirilmeden yapılmalıdır.
45. Teknik nezaretçi uygulamasında; aynı zamanda iş güvenliğinden de sorumlu olan mühendis ücretini, denetlemek durumunda olduğu işyeri sahibinden almakta olup, bu durum mühendisin, işletme ile ilgili kararlarında özgür davranmasını engellemektedir. Bu açıdan, teknik nezaretçinin özgürce karar verebilmesi ve görevini layıkıyla yerine getirebilmesi amacıyla, ücretini oluşturulacak bir fondan alması için gerekli yasal düzenlemeler acilen yapılmalıdır.
46. Maden mühendisinin teknik nezaret görevi alabileceği ruhsat sayısı azaltılmalı, görevini rahatça yürütebileceği ortamlar oluşturulmalıdır.
47. Ülkemizde yüksek risk taşıyan, kuralsız ve denetimsiz çalışan, mühendislik bilim ve tekniğinden uzak, teknik elemanın gözetim ve denetimi olmaksızın, tamamen ilkel koşullarda çalışan pek çok maden işletmesi bulunmaktadır. Bu işletmelerde her an kaza olma olasılığı mevcuttur. Sektörün özelliği göz önüne alınarak kapsamlı bir risk

haritasının söz konusu ilgili Bakanlıklarca hazırlanması ve denetimlerin buna göre yapılması gerekmektedir.

48. Maden Mühendisleri Odası'nın yasal hakkı olan mesleki denetimin engellenmesi ve üye denetimini yeterince yapamaması da sorunların çözümünü zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede, gerekli yasal düzenlemeler zaman geçirilmeden yapılmalıdır.
49. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çıkarılan İş Kanunu ve ilgili yönetmelikleri, madencilik sektöründe etkin denetlemenin yapılabilmesi bakımından yetersizdir ve ciddi sakıncalar içermektedir. Söz konusu mevzuat, yeniden gözden geçirilerek madencilik sektörünün özellik arz eden sorunları da göz önüne alınarak yeniden düzenlenmelidir.
50. Kaza sonrası organizasyon ve koordinasyonun, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı bünyesinde kurulacak bir birim tarafından yürütülmesi, buna ilişkin planlamaların bu birim tarafından geliştirilerek kaza sonrası yaşanan belirsizliklerin giderilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu yapılamada Maden Mühendisleri Odası da yer almalıdır.
51. Maden Kanunu'nda değişiklik yapılarak bazı madenlerin denetiminin Özel idarelere devri; söz konusu kurumlarda yeterli ve deneyimli maden mühendisi bulunmadığı için iş kazalarının artmasına neden olabilecektir. Mevcut uygulamada bazı madenler Özel İdare tarafından denetlenmektedir. Bu nedenlerle, tüm özel idarelerde acilen "Madencilik Şubesi" kurulması gerekmektedir. Buralarda deneyimli maden mühendislerinden yararlanılmalıdır.
52. Sektörün özelliği dikkate alınarak Maden İş Kanunu çıkarılmalı ve madencilik sektörüne yönelik ihtisas mahkemelerinin kurulması sağlanmalıdır.
53. Madencilik Bakanlığı kurulmalıdır.
54. Ulusal madencilik politikasının oluşturulması, kısa, orta ve uzun vadeli çalışmaların planlanması için Bakanlığın koordinatörlüğünde, tüm sektör bileşenleri, Odalar ve Üniversitelerin katılacağı "Madencilik Şurası" toplanmalıdır. Şura kararlarına uygun olarak kısa, orta ve uzun vadeli planlar oluşturularak yürürlüğe konulması sağlanmalıdır.

SONSÖZ

Madencilik, tarih boyunca uygarlıkları şekillendiren temel sektörlerden biri olmuştur. Özellikle, insanlığın gelişim sürecinin son iki yüz yılındaki baş döndürücü ilerlemede kömür ve demirin önemini yadsımak mümkün değildir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda da, bor, nadir toprak elementleri, toryum ya da trona gibi yeraltı kaynaklarının insan yaşamının kaliteli sürdürülebilmesi bakımından belirleyici olmaları muhtemeldir. Bu bakımdan, madencilik sektörü, dün olduğu gibi bugün de, uluslar için vazgeçilmez konumunu sürdürmek durumundadır.

Küreselleşme rüzgarları ve neo-liberal politikaların Türkiye madencilik sektörüne yansımaları, özellikle 1990'lardan itibaren hız kazanmıştır. Bu süreçte, madencilik sektöründe öne çıkan söylem "kamu madencilik kuruluşlarının özelleştirilmesi" olmuş, bu amaçla söz konusu kuruluşlarda gerekli olan yatırımlar yapılmamıştır. Türkiye madencilik sektöründe mülkiyet ve yönetim değişikliklerini gerçekleştirmeye yönelik olarak çeşitli kamu kurumlarında sektörel bölünme, ticarileştirme, şirketleştirme ve özelleştirmeye yönelik uygulamalar birbirini izlemiş, madencilik sektörünün kamu ağırlıklı yapısı özel sermayenin de yerini alabileceği bir rekabet ortamına dönüştürülmeye çalışılmıştır. Sektörde, liberalizasyonu sağlamaya yönelik olarak, şirketler üzerindeki sıkı yasal düzenlemelerin gevşetilmesi, devletin müdahale, düzenleme ve denetimlerinin mümkün olduğu ölçüde kaldırılmaya ya da yumuşatılmaya çalışılması, yasal mevzuatta sık sık yapılan değişiklikler ile sürdürülmüştür.

Hatalı ekonomi politikalarının madencilik sektörüne yansımaları, dramatik boyutlarda olmuştur. Özellikle 1985 sonrasında, kamunun madencilik sektörüne yatırım yapmasının engellenmesi, buna karşın oluşan boşluğun, özellikle sektörün içerdiği yüksek riskler nedeniyle özel sektör tarafından da doldurulamamış olması, ülkemiz madencilik sektörünün belirgin bir küçülme-gerileme süreci içerisine girmesine neden olmuştur. Uygulanan politikalar ile, madencilik sektöründe kamu yatırımlarından vazgeçilmiştir. Toplam sabit sermaye yatırımları içerisinde kamunun payı 1981 yılında % 4,5 iken 2002 yılında % 0,5 olmuş, artacağı varsayılan özel sektör yatırımlarında ise ciddi sayılabilecek bir artış gözlemlenmemiştir. Madencilik sektörünün ülke ekonomisine katkısı hızla düşmüştür. Madencilik sektörünün Gayri Safi Milli Hasılaya katkısı % 1,5'un altına gerilemiştir. Sektördeki istihdam azalmıştır. İş kazaları artmıştır. Emek yoksullaşmış ve sömürü hızlanmıştır.

Neoliberal politikaların uygulaması ve piyasa önceliklerine göre davranılması madencilik sektöründe ciddi tahribata neden olmuştur. Planlama düşüncesinden tamamen vazgeçilmesi, bir an önce “her şeye rağmen üretim” mantığı madenlerimizden beklenen yararın sağlanmasını engellemiştir.

Anayasamızın 168. maddesine göre madenler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Yani halkın malıdır. Emperyalist ülkelerin ve çokuluslu şirketlerin, başka ülkelerin doğal kaynaklarını kendi menfaatleri doğrultusunda kullanmak için her türlü yolu denedikleri bilinmektedir. Bu durum göz önüne alınarak doğal kaynaklarımız talan ve yağmaya karşı korunmalı, hiçbir şekilde pazarlık konusu yapılmamalıdır.

TMMOB

MADEN MÜHENDİSLERİ ODASI